

Yayın Yönetmeni- Editör
Ali Ramazan Tokalı

Yayın Kurulu
Sebiha Tokalı
Elif Nur Öztekin
Nurcihan Ekleme
Ecmel Tekgöçen
Ebrar İlbahar

Grafik Tasarım
Yunus Emre Köseoğlu

Ön Kapak Fotoğrafı
Ebrar İlbahar

Arka Kapak Fotoğrafı
Nurdan Yenigün

Yayımlanan yazıların
sorumluluğu yazarlara aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı
yapılabilir.

İşaretlerin gâh bir ışık helezonunda gâh bir sis perdesinin içinde belirsizleştiği bir ortamda yürümeye, yol almaya çalışıyoruz. Hızın; tüm çürümleri, çözümleri örtüp çatlakları kapatan bir yanılsamaya sebep olduğunun idrakinde insanlar olarak titizliğin adımların cesametine değil istikamet üzere olup olmadığına ilişkin gösterilmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Titizlik... Koca yitik. Yokluğu ahlaki tefessühün en bariz göstergesi. Titizlikten yüz çevirmek insanın kendinden başlayıp taşraya doğru ortaya koyduğu tüm yapıp etmelerde adaleti kaybedip zulme teşne olmasıdır.

Türkiye’de ferdi veya içtimai düzeyde yaşanan birçok müşkülün halli için sanıldığı kadar farklı şeylerin yapılmasından ziyade mevcudun niteliğinin artırılmasına yani titizliğe ihtiyaç var. Bu, özellikle de eğitim alanında böyle.

GDP’nin başlattığı yürüyüşte dokuzuncu yılı tamamlıyor oluşu da Horanta’nın 4. sayısı ile sizleri selamlaması da böylesi bir titizliğin semeresi. Ağır adımlarla ilerliyoruz. Yapmaya çalıştığımız şeyin sadece doğru ve yararlı olmasına değil güzel olmasına da ihtimam gösteriyoruz. Akademikliğin kuru ve sıkıcılığına düşmemek isterken popülerliğin sığınağına sürüklenmemeye azami dikkat ediyoruz. Hızın ayartıcılığı ve niceliğin büyümesine karşı niteliği mihenk taşı addediyoruz.

Hissiyat ve düşüncelerini büyük bir samimiyet ve heyecanla kaleme alan genç muharrirlere; ilk günden itibaren GDP çalışmalarını madden ve manen destekleyen kurumumuza teşekkürü bir borç bilirim.

Ali Ramazan Tokalı
GDP Koordinatörü

4

Ortaçağ Neyin Ortası
Feodal Sisteme Genel
Bir Bakış

11

Mecnun'un Gözleri

13

Yerini
Aramak

16

Vasiyetname

18

Ekmek, Su
ve Tutku

22

Barut

23

Barutun Patladığı
Yerden Fışkıran

24

Ne Doğu Ne Batı
Coğrafyasında

28

İns

29

Karikatür

30

Rüzgâr
Gibi

32

"Biz Evleri Mescit
Bilen Bir Medeniyetin
Çocuklarıyız."

40

Unutmadan

42

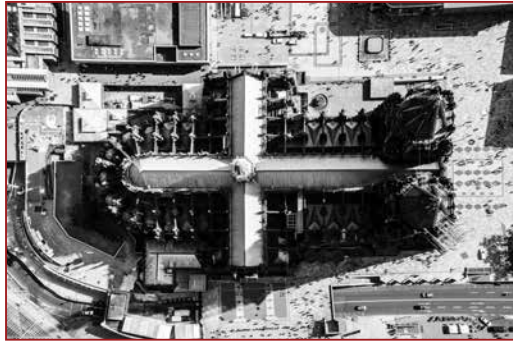
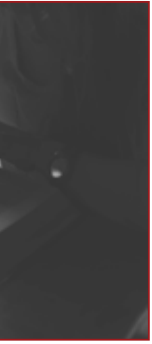
Açık Hava Müzesi:
Balat

45

Yağmur
ve Cinnet

47

Edilmemiş
Bir Kavganın
Tutsaklığı

48

Bir Şehir Masalı

52

Özgür Filistin'e
Uyanmak

55

Y.

56

Eski Dostumdan
Haber Gelmiş

58

Taşım

59

Yol Almanın
En Güzel Hali:
Yol Olmak *

Ortaçağ Neyin Ortası?

Feodal Sisteme Genel Bir Bakış

Tarih, sadece bugünden öncesini inceleyen veya anlatan bir uğraşı değildir. Bu olsa olsa tarihin alt dallarından biri olan kronolojinin işidir. Tarih, onunla ilgilenene bugünün ne olduğunu anlatır. Dünya var olduğundan beri hiçbir vaka yoktur ki evvelinden müstesna olsun ve/veya sonrasına müessir olmasın. Tarih salt olayları sıralamaktan ziyade vakalar arası ilişkileri inceleyerek bugünün dünyasını aydınlatır. Bunu yaparken pek çok farklı bilim dalından yararlanıp, somut deliller ortaya koyar. Bir savaşı yalnızca kalabalık iki gruptan birinin diğerine galebe çalması olarak anlatan uğraş tarih değildir. Tarih savaşan grup veya orduların arka planlarını, kimin adına ve ne için savaştıklarını, onları savaşıma sürükleyen sebep ve ortamları, savaşın yeri ve zamanının gerektirdiklerini, galip gelen bir taraf olsa bile bu galibiyet için nelerin kaybedildiğini, bu kaybın zafere değer olup olmadığını, savaş sonrası ordular ve onların uğruna savaştık-

Tarih, onunla ilgilenene bugünün ne olduğunu anlatır. Dünya var olduğundan beri hiçbir vaka yoktur ki evvelinden müstesna olsun ve/veya sonrasına müessir olmasın.

ları arka planın (millet, devlet, aile vs.) durumunu inceler. Bu yapılabilmesi için sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset bilimi ve listeyi uzatabilecek pek çok bilim dalının desteğini gerektiren bir iştir.

Siyaset bilimi mevcut dünya düzenini, gücü ve güç sahipleri arası ilişkileri, toplumun nasıl yönetildiğini inceleyip açıklıyorsa bunu ancak onun dün ve önceki gün ne olduğunu bilerek yapabilir. Dolayısıyla siyaset bilimi ile tarihin ilişkisi yadsınamayacak derecede kuvvetlidir.

Bugün dünya ekonomik anlamda kapita-

lizmle yönetiliyor. Kapitalizmin siyasi ayağını ise büyük ölçüde liberalizm oluşturuyor. Öte yandan materyalizm, bireycilik, modernizm gibi liberalizmin içinde de sayılabilecek yan etmenler yürürlükteki dünya düzeninde söz sahibi. Bunların ne olduğunu bilmek isteyen bir siyaset bilimci öncelikle nereden neşet ettiklerini bilmek mecburiyetindedir. Bu mecburiyet, bizi kapitalizm ve/veya liberalizmin çıkış noktasına götürmekle kalmaz daha önce onun ikamesinin neyle sağlandığını da açıklar. İşte tarih ile siyaset biliminin bu buluşma noktası bizi kapitalizm öncesi sistem olan feodaliteye ya da bir başka deyişle Ortaçağ Avrupa'sına götürür.

Roma kenti o güne dek bir kent-devlet için ulaşılması imkânsız görülen sınırlara ulaşip neredeyse bilinen dünyanın tamamını tek bir siyasi çatı altında "Roma İmparatorluğu"nda toplamıştır. Zamanla artan gücü ve otoritesi yine zamanla azalınca böylesine büyük bir coğrafyayı kontrol altında

tutmak her zamankinden daha güç hale gelmiştir. Kavimler göçünün başlıcası olduğu kabul edilen bir dizi etmenle Roma, önce Doğu Roma(Bizans) ve Batı Roma olarak ikiye bölünmüş, kısa süre içinde de Batı Roma yıkılıp Orta Avrupa'daki siyasi birlik bozulmuştur. Roma'nın yıkılmasıyla daha önce var olan güven ve istikrar yerini kaos ve mücadeleye bırakmıştır. Bir yanda birbirleri üzerinde otorite kurmaya çalışan yerel liderler, öte yanda otorite kaybını fırsat bilerek istilaya gelen Norman ve Sarazenlerin oluşturduğu güvensizlik ortamında insanların sığınabileceği, yeni yeni oluşan ve güçlenen iki liman vardır: kilise ve şövalyeler.

Hristiyanlık tarihi bu makalenin konusu olmamakla birlikte, Ortaçağ Avrupa'sını Hristiyanlığa değinmeden anlatmak meseleyi yalnızca daha da karmaşık hale getirmek olur. Filistin'in Nazareth kentindeki bir vaiz olan İsa'nın öğretilerinden kaynak-

Hristiyanlığın öğretileri siyasi düzenle orantılı şekilde ilerlemiş, gittiği coğrafyalara göre şekillenmiş ve pek çok mezhebe ayrılmıştır. Yaygın bir kaniya göre, "Avrupa Hristiyanlaşmamış, Hristiyanlık Avrupalılaştırılmıştır".

lanmakla birlikte asıl kuramsal yapısını Aziz Pavlus'la (St. Paul) kazanmıştır. İsmi, Mesih'in Yunancası olan "Christos"tan türeyen ve esasen Yahudiliğin bir mezhebi olarak ortaya çıkan, daha sonra ondan bağımsız bir din haline gelen Hristiyanlığın öğretileri siyasi düzenle orantılı şekilde ilerlemiş, gittiği coğrafyalara göre şekillenmiş ve pek çok mezhebe ayrılmıştır. Yaygın bir kaniya göre, "Avrupa Hristiyanlaşmamış, Hristiyanlık Avrupalılaştırılmıştır". Örneğin rahiplere evlenme yasağı, kilisenin miras yoluyla toprak kaybetmemesi için getirilmiştir. Hristiyanlığın temelinde fakirlere yardım etmek, açları doyurmak, soylu ve zengin zulmü altında ezilen garip-

lerin yanında olmak gibi soylulara çok karşı gelmeyen ama alt tabakanın da yanında olan, böylece kimseden tepki çekmeden geniş kitlelerce benimsenebilecek öğretiler yatar. Bu öğretiler ışığında, norman ve sarazen akınlarından, kıtlığın getirdiği açlık ve sefaletten kaçan insanların kiliseye başvurması şaşılacak bir durum değildir. Kiliseye sığınan insanlar hem burada Hristiyanlığı kabul edip içselleştirmiş hem de sahip oldukları toprakları bir vefa veya can borcu olarak kiliseye bağışlamıştır. Böylece Hristiyanlık dindar sayısı kazanmakla etki alanını genişletip Avrupa'nın en ücra köylerine kadar ulaşmış ve toprak sahibi olarak da ileride en büyük feodal lord olacağı günlere doğru ilk adımını atmıştır.

Bir diğer güvenilir enstrüman ise şövalye ve tam da bu dönemde yaptırmaya başladığı şatolarıdır. Önceleri at savaşlarda kullanılmaz, yalnızca uzun mesafeleri hızla gitmeye yarardı. Üzenginin bulunuşuyla birlikte artık atın üstündeki savaşçı ellerini serbestçe kullanıp atında dengede ve düşmanından yüksekte kalarak büyük bir avantaj elde etti. Böylece savaş meydanlarının en etkili adamı şövalye oldu. Ele alınan dönem savaşçı bir dönem olduğuna göre savaş alanında en güçlü olanın siyasi alanında da en güçlüsü olacağını ve siyasi gücü eline alanın ekonomik olarak da zayıf kalmayacağını tahmin etmek güç değildir. İnsanlar arasında saygıdeğer ve güvenilir bir konum kazanan şövalyeler yaptırdıkları

* Sarazen: Batılıların Avrupa içlerine akınlar düzenleyen Müslümanlara verdiği ad.

* Kilise sözcüğü Yunanca "Ekklesia"dan (halk meclisi) gelir. Antik Yunan'da halk vatandaşlardan yoksul olanları kapsayan sınıfsal nitelikli bir kavramdı. Öğretileri göz önüne alındığında Hristiyanlığın kurumsallaşmasının temeli olan ibadet alanlarına kilise sözcüğünü seçmesi tesadüf gibi gözükmemektedir.

Lordlar da tıpkı serf gibi toprağın mülkiyetine değil kullanım hakkına sahiptir, her lord bir üstündeki konta, kont düke, duk de krala bağlıdır. Bazı bölgelerde kral da bir başka kral veya imparatora bağlıdır.

müstahkem şatolarına savaşlardan, istilalardan veya kıtlıktan kaçanları kabul etmiş ve zamanla onlarla şövalyeler aralarında bir süzeren-vassal ilişkisi oluşmuştur. O güne kadar savaşçı olarak bilinen şövalye, feodal lord; köylü ise serf olmuştur.

Burada şunu da eklemek gerek, bu akınlar ve kuraklıklar elbette sürekli olmuyordu, hatta bazı bölgelere hiç uğramıyordu. Fakat bunların ihtimalleri bile panik halindeki halka güvenebilecekleri bir otorite aramak için yetmişti. İstilaya uğramış yerlerden batıya doğru göç edenler tehlikenin somut kanıtları olarak bu panik ortamının oluşmasına ciddi şekilde katkı sağlıyordu. Öte yandan insanların ellerindeki toprağı kiliseye veya feodal beye gönüllüce bağışladıklarına dair bir kanıt yoktur. Öyle olsa bile gönüllü bir bağışçının bağış yaptığına vassal olup bağlanması pek mantıklı gözükmemektedir.

Serf köleden farklı olarak çeşitli haklara sahiptir. Çeşitli türleri ve tanımları olmakla

birlikte, genellikle 2-3 dönümlük bir arazinin mülkiyet hakkına değil kullanım hakkına sahip olan, haftanın belli günleri karşılıksız olarak lordun toprağında çalışmak zorunda olan, babasından kalan kullanım hakkını miras olarak alabilmek ve hatta evlenebilmek için lorduna vergi ödemesi gereken yoksul köylüdür. Tenure denilen toprağını hiçbir şekilde terk edemez, süzereni değilse bile o, toprağında sabit kalır. Yani serf tenureyi değil, tenure serfi tutar.

Feodal dönemde yönetim yasalarla değil gelenekle tesis edilir, fazlasıyla muhafazakâr ve patriarkal bir yönetim söz konusudur. Bu dönem için ulus, millet, vatan gibi kavramlardan söz etmek mümkün değildir. Serfler en yakınlarında, başlarında bulunan beye bağlıdır, ona karşı sorumlulukları vardır. Bu sorumluluklar karşılığında lord da serfleri korumakla yükümlüdür, bu karşılıklı hak ve sorumluluklar yazısız bir sözleşme denilebilecek olan "gelenek"le koruma altındadır. Lordlar da tıpkı serf gibi

toprağın mülkiyetine değil kullanım hakkına sahiptir, her lord bir üstündeki konta, kont düke, duk de krala bağlıdır. Bazı bölgelerde kral da bir başka kral veya imparatora bağlıdır. Yine de serf-lord bağlılığı haricindeki bağlılıklar fiiliyatta yeterince güçlü olmamış hatta yer yer lordlar üstleriyle(kral) çatışma halinde olmuşlardır.

Siyasi istikrarsızlık ve kargaşa ortamının ekonomideki sonucu ise yerleşme olmuştur. Şehirler arası ticaret özellikle sarazenlerin etkisiyle durma noktasına gelmiştir. Kara yoluyla ticaret Ortaçağ'dan önce de pek yaygın ve kullanışlı değildi ancak Akdeniz, İpek yoluyla Çin'den ve Baharat yoluyla Hindistan'dan gelen mallar için en yoğun kullanılan yoldu.

Müslümanların Akdeniz'deki üstünlüğü deniz ticaretini bitirince Avrupalılar ticaretten neredeyse tamamen çekildi. Böylece siyasi yerleşmenin ardından ekonomik yerleşme de gerçekleşmiş oldu. Ticaretin olmadığı bir dünya düzeninde üretim

* Feodal sistemin kurulmasına sebep olan olaylar genel itibariyle bilinmekle birlikte sistemin tam olarak nasıl tesis edildiği hakkında somut veriler yoktur. Bu konuda söylenecek her şey çeşitli tarihçilerin (özellikle Pirenne) ürettikleri teorileri tekrar etmek olacak veya Marxist yaklaşımdaki gibi mülkiyetin kökenlerine inilmesini gerekecektir.

* Tenure Latince tutmak demek olan "tenere"den türemiştir. Feodal sistemde vassalların toprağına denir.

yalnızca tüketim içindir. Kapitalist işverenin aksine feodal sistemde, lord kendisine saklamak için ayrıca külfet olacak fazlalığı üretme isteğinde olmamış, toprağı ve vassallarını bu yönde zorlamamıştır. Bu dönemde gereğinden fazla üretim kâr değil zarardır. Öte yandan şehirlerarası ticaretin olmaması şehir içindeki ticaretin bittiği anlamına gelmiyordu. İç ticaret haftada bir kurulan yerel pazarlarda, aslen tüccar olmayan kendi ürettiklerini yine kendisi satan kişilerce yürütülüyordu.

Burada ticaret konusu için bir parantez açılmalıdır. Her ne kadar Akdeniz'de Müslümanların üstünlüğünden söz edilse de İtalyan şehir devletleri askeri bir güç olarak varlıklarını sürdürdüler ve ticareti hiçbir zaman bırakmadılar. Özellikle de Haçlı Seferleri ile ticari anlamda güçlendiler. Avrupa'nın iç bölgelerinde ise Yahudilerin Ortaçağ boyunca ticaretle uğraştıkları bilinmektedir. Buradaki kasit sarazenlerin

İtalya hariç Avrupa'da şehir diye bir şey yoktu ve üretim tamamen kırsal bölgede gerçekleşiyordu. Bu dönemin zanaatkârı yaşadığı bölgenin ihtiyacına yetecek kadar araç gereci üretiyor karşılığında da tarım veya hayvancılık ürünleri alıyordu.

bilhassa Orta ve Kuzey Avrupa'da daha önce aktif şekilde var olan bir ticareti baltadığına ve üretici güçleri içine kapanık, kendine yetmeyi hedefleyen bir tutuma ittiğine işaret eder. Oysa Akdeniz kıyıları için ticaretin durduğu kesinlikle söylene-
mez. Endülüs Emevi yönetimindeki İspanya'nın da tamamen Ortaçağ Avrupa'sı tanımının dışında tutulduğu unutulmamalıdır.

Feodal sistem kolaylıkla benimsenmedi. Lordlar bölgedeki diğer güç sahipleri -merkezi monarklar ve kilise- ile kimi zaman mücadele kimi zaman da ittifak ettiler.

Feodalizm düşse kalka olsa da dönemin

hâkim sistemi olmuştu. İtalya hariç Avrupa'da şehir diye bir şey yoktu ve üretim tamamen kırsal bölgede gerçekleşiyordu. Bu dönemin zanaatkârı yaşadığı bölgenin ihtiyacına yetecek kadar araç gereci üretiyor karşılığında da tarım veya hayvancılık ürünleri alıyordu. Para önemini kaybetmiş, takas tekrardan ekonomi de geçerliliğini oluşturmaya başlamıştı. Birkaç yüzyıl içinde köylüler arası toprak paylaşimleri iyice netleşmiş, paylaşılmamış topraklar azalmış ve var olanlar da miras yolu ile bölünmüştü. Yine hatırlatmakta fayda var ki toprak köylünün malı değildir, miras yoluyla geçen toprağın mülkiyeti değil kullanım hakkıdır.

Kilise herkesin artan nüfusla birlikte toprağı yani serveti azalırken Avrupa'nın en zengin kurumu haline gelmiştir. Kiliseyi toprak açısından zenginleştiren iki meslek grubu vardır: tüccarlık ve tefecilik. Bunlar kilisenin gözünde en büyük iki günahdır.

Nesiller ilerleyip bölünmelerden geriye kalanlar bir aileyi bile beslemeye yetmez olunca mirasın yalnızca en büyük çocuğa bırakılması geleneğı oluştu. Küçük kardeşler topraktan nasibini alamayıp, diğer küçük kardeşlerle birlikte "serseri" sürüsünü oluşturdu. Serserilerin yaptıkları tek uğraş define peşinde koşmaktı. Karaya vurmuş bir gemiden bulunacak değerli eşyalar onlara yeni yeni canlanmaya başlayan ticaret dünyasının kapılarını açabilirdi. Nitekim öyle de oldu, hırsızlık ve haydutlukla başlayan serserilik serüvenleri tüccarlığa evrildi, bazıları da zanaatkarlara çirak oldular ki zanaatkarlar da ilerleyen süreçte loncalar

eliyle en az tüccarlar kadar etkili ve güçlü bir sınıf haline gelecekti.

Hıristiyanlığın yükselişinin bir başka sonucu da papalık kurumunun ortaya çıkması oldu. Reform döneminde şiddetli şekilde karşı çıkılıp İncil'e aykırı olduğu iddia edilen papalığa Ortaçağ'ın başlangıcında insanlar -patriarşik refleksle- büyük bir sempatiyle bağlandılar. Sosyal itibar, Katolik Kilisesi'nin artan topraklarıyla birlikte ekonomik itibarı da getirdi. Miras yoluyla bölünmeyen, aksine paylaşılmaz durumdaki toprakları da ele geçiren Kilise herkesin artan nüfusla birlikte toprağı yani serveti azalırken Avrupa'nın en zengin kurumu haline

gelmiştir. Kiliseyi toprak açısından zenginleştiren iki meslek grubu vardır: tüccarlık ve tefecilik. Bunlar kilisenin gözünde en büyük iki günahdır. Ticaret esasen bir üretim olmadığı için Hıristiyan mantık içinde işe yaramazlık olarak görülmüş, ticaretle elde edilen para haram sayılmış, tüccarlar lanetlenmiştir. Aynı şekilde tefecilik yani faizle para kazanmak lanetlenmiştir. Faiz basit şekilde bugün verilen paranın ileri ki bir zamanda fazlasıyla alınmasıdır, bu mantık içerisinde paraya değer katan şey zamandır. Zaman ise yalnızca Tanrı'ya aittir, öyleyse faizle para kazanan Tanrı'nın parasını gasp etmiştir, kazancı haramdır. Lanetlenmiş tüccar ve tefecilerin çok büyük kısmı kurtuluşlarına vesile olması umuduyla miraslarını kiliselere bırakırdı. Bütün kiliseler de (en azından o dönem için) Papalık çatısı altında toplandığından Katolik Kilisesi, her geçen gün daha da güçlenirdi. Önceki tüccarlar, ticareti çok kazançlı

* Bourg: Feodal lordun şatosu merkeze alınarak inşa edilmiş, etrafı surlarla çevrili, içerisinde lordun askerlerini ve köylüleri güvende tutan şehir öncesi yerleşim birimleri.

* Fauborg: Dış bourg. Zamanla eski bourgun duvarları yıkılıp iç bourg ve dış bourg birleşmiş ikisine birden bourg denmiştir.

olduğu için değil, diğer işleri (hayvancılık, çiftçilik, demircilik vs.) yapamadıkları için meslek edinmişlerdi. Örneğin Yahudiler sevilmeyen ve onlara toprak verilmezdi. Yerleşik hayata geçemedikleri için bourglarda gezinip ticaretle uğraşmaya mecbur kaldılar. Güvensizlik hali ortadan kalkıp da feodal düzen yerleştiği zaman, eski yol kesen, köy basan haydutlar -hukuki haydutluğa- ticarete atıldılar. Dönemin tüccarları Yahudiler, eski haydutlar, mirastan pay alamamış küçük kardeşlerdi. Bunlar ilk zaman bourglarda konaklar, mallarını yerel pazarlarda sergiler, vergilerini öder ve bir başka bourga giderdi. Nesiller ilerleyip ticaret kazançlı bir uğraş olarak benimsenmeye başladıkça tüccarların sayısı o kadar arttı ki bourglar yeterli gelmedi. Tüccarlar da bourgların hemen dışına kendileri için binalar, konak yerleri yaptılar. Bu konaklama mekanları da giderek artınca savunma sorununu çözmek için bu defa bourg merkeze alınarak faubourglar inşa edildi. Kapitalizmin başlangıç noktası bu faubouglardır demenin abartı olmadığını bize burjuva ve burjuvazi kelimeleri göstermektedir. (Yine de kapitalist zihniyetin ilk oluştuğu yer ticaretin hep süre geldiği, şehir yaşamının kaybolmadığı İtalyan Şehir Devletleri olarak kabul edilir.) Tüccarlar kendilerinin oluşturdukları bu şehirlerde soylulardan bin bir mücadeleyle elde ettikleri hakları uygulayarak özgür bir gelişme ortamına kavuştular. Tıpkı rahipler ve soylular gibi onlar da ortak hukukun dışına çıktılar ve kendi hukuk kurallarını koyup uyguladılar. Yollarda feodal lordlara geçiş resimleri ödemekten kurtulmak için kendi yollarını yapıp düzenli onarımını sağladılar. Belediye kurumu da yine tüccarlar eliyle bu yeni şehirlerin düzenlenmesini sağlamak amacıyla ortaya çıktı.

Tüccarlar şehirleri olduğu kadar şehirlerarası ticareti de canlandırdılar. Özellikle farklı ürünlerin üretildiği coğrafyalar

Roma'nın yıkılmasıyla birlikte bu güven ortamı da hızla yok olup yerini endişe ve kargaşaya bıraktı. Bu durumda insanlar buldukları ilk otoriteye sığındılar. Feodal beyler ve kilise böyle ortaya çıktı.

arasındaki kavşak noktalarında senede bir veya iki defa olmak üzere panayırlar düzenlediler. Panayırlar, bütün tüccarların buluştuğu, ortaklıkların kurulduğu yerlerdir; kendi sistemi, kuralları, zabıtası ve sarrafları vardır. Dünya ekonomisine buralardan yön verilir. Böylece Ortaçağın başında yerelliğe dönen ekonomik faaliyetler dönemin ilerleyen yıllarında bu defa daha kalıcı ve etkili olacak şekilde tekrar genel kimlik kazanmıştır. Ticari temerküz beraberinde endüstriyel temerküzü de getirmiş, tüccarlar fauburga taşınırken zanaatkarlar da onlarla birlikte gelmiş ve tıpkı tüccarlar gibi onlar da kendilerine yeni bir hayat kurmuştur. Çeşitli meslek

grupları kendi aralarında lonca adı verilen birlikleri oluşturmuş, bu loncalar vasıtasıyla kalite standartları belirlemekten çırak yetiştirmeye, yaşlı meslektaşlara emekli maaşı bağlamaktan yabancı zanaatkarların şehirlere girişini yasaklamaya kadar çeşitli faaliyetlerde bulunmuşlardır. "Helal fiyat" adı verilen tavan fiyat da yerini piyasa fiyatına bırakınca dek loncalar tarafından belirlenmiştir.

Toparlayacak olursak Roma İmparatorluğu yalnızca Avrupa'da değil neredeyse bilinen tüm dünyada siyasi birlik kurmuştu, bu sayede istikrarlı ortam ve ticari hayat mümkündü. Roma'nın yıkılmasıyla birlikte bu güven ortamı da hızla yok olup yerini endişe ve kargaşaya bıraktı. Bu durumda insanlar buldukları ilk otoriteye sığındılar. Feodal beyler ve kilise böyle ortaya çıktı. Bu dönemin yalnızca yerel bir dönem olduğu anlaşılmasın. Bu dönemde daha önce Roma'nın vassalı olan monarklar da yerlerini korumuştur. Fakat müstahkem kaleleri içinde ve artık emrinde adamları olan feodal lordlar üzerinde göstermelik bir hiyerarşiden fazla bir yaptırımları olmamıştır. Kısacası, Ortaçağ merkezi otoritenin var olmakla birlikte çok zayıf olduğu, yerel

yönetimlerin ön plana çıktığı bir dönemdir. Dönemin çatışan siyasi güçleri kilise, feodal prenslikler, kent devletleri ve dönemin sonunda güçlenen ulusal monarşilerdir. İlerleyen yüzyıllara doğru kilise siyasi önemi kaybedecek, feodal prenslik ve kent devletleri de ya birleşip ulusal monarşi haline gelecek ya da yok olup gidecektir.

Feodalizm ekonomik olarak toprağa bağımlı, zenginliğin ölçütünün toprak olduğu, fazla üretimin değil ihtiyacı karşılayacak üretimin kâr getirdiği, serflerin özgür fakat sınırlı haklara sahip olduğu bir sistemdir. Sistem dışına çıkardığı serserilerin ticareti ve zanaatkârların lonca faaliyetleriyle birlikte kapitalizm öncesi denebilecek merkantilist bir ara döneme evrildi. Bu ara dönemde yerellikten tekrar genelliğe geçiş baş göstermiştir. Merkantilizme

göre zenginliğin ölçütü toprak değil paradır. Haçlı seferlerinden ve coğrafi keşiflerle yeni bulunan yerlerden gelen mallar talebi arttırmış, artan talebi karşılamak da kapitalistlerin atası kabul edilebilecek olan merkantilistlere düşmüştür. Merkantilizmle birlikte maaşlı çalışma artmış ve işçi sınıfı oluşmaya başlamıştır. Daha önce kendi toprağında serbestçe çalışan serfler lordları tarafından Ortaçağ'ın sonlarına doğru serbest bırakıldılar. Çitleme hareketlerinin de etkisiyle köylüler geçimlerini sağlayabilmek için çok düşük ücretler karşılığında bu merkantilistlerin yanında çalışmak zorunda kalmıştır.

Feodalite, şövalyelerin yaptıkları toplantılarla, aralarında oluşturdukları ittifaklarla, kurumlarla ve aldıkları kararlarla oluştu. Ortaya çıkmadan önce kimse böyle

bir şeyi hayal dahi etmiyordu. Burada tarihi oluşturan büyük doktrinler, kuramlar, devrimler, mücadeleler değil; insanların yaptığı ufak hamleler ve tercihlerdir. Feodalite sonrası ortaya çıkan ve bugün hala evrimine devam eden kapitalizm de feodal dönem boyunca ortaya atılan hiçbir fikrin, kavga eden hiçbir grubun ürünü değildir. Gelecekte hüküm sürecek olan sistem de yine küçük insanların küçük tercihleriyle olacak ve belki de bugün söylenen hiçbir şeye benzemeyecektir. ■

Kaynakça:

- Ağaoğulları, Mehmet Ali, ve Levent Köker. *İmparatorluktan Tanrı Devletine*. Ankara: İmge, 1991
- Huberman, Leo. *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla*. Çev. Murat Belge. İstanbul: İletişim, 1995
- Pirenne, Henri. *Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*. Çev. Uygur Kocabaşoğlu. İstanbul: Alan, 1983.
- Sander, Oral. *Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e*. Ankara: İmge, 2015
- Epstein, Steven A. *Geç Dönem Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik ve Sosyal Tarihi: 1000-1500*. Çev. Pınar Mutlu. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2014.

Mecnun'un Gözleri

Kalp ile dinleyince bir şarkı hiçbir zaman yalnızca bir şarkı olamaz, inanın. “İnanmak” işte bizim bütün yenilgilerimizin özeti.

Ben hep zulmün karşısında ağlar sanırdım insan; kimse güzelliğin mahvedici gücünden bahsetmedi bana. Güzellik, masumiyetle mündemiç bir kavramdı benim sözlüğümde. Güzellik: masumiyet, temizlik, saflık... Bu yüzden bu dünyanın allı pullu mankenlerine hiçbir zaman güzel demedim. “Güzel” bizim uğruna ah ettiğimiz sevgilin sıfatıydı, onu hiç dile düşürmedik.

İçimizin dalgalı denizlerinde küçük bir yelkenliyle yol almaya çalışıyoruz. Ellerimiz dümene sahip çıkmakta zorlanıyor, yer kayıyor altımızdan. Önümüzü göremiyoruz. Fırtınanın sesinden birbirimizi duymuyoruz. Kimi zaman delice bir korkuyla kimi zaman inadına ümitle rotamızı arıyoruz. “Aramak”, işte bizim hikâyemizin adı. Fırtınalar içinde bir liman aramak... Şairin demesiyle “çöplerin içinde rüya aramak”...

Küçükken kulak duyar sanırdım şarkıları, meğer dinleyen hep kalpmiş. Daha dün dinlediğim şarkıda: “İki aşk arasında kaldı gönlüm küçücük/Bana uçmayı öğret, kanatlarım küçücük” diyordu. Şarkıcının “Ben niye büyüdüm anne” diye soran sesi odamın duvarlarına değil kalbimin çeperle-

rine çarpıyordu. Kalp ile dinleyince bir şarkı hiçbir zaman yalnızca bir şarkı olamaz, inanın. “İnanmak” işte bizim bütün yenilgilerimizin özeti. İnanmak, hep daha güzel yenilmenin bir yolunu aramak değil midir?

Yıllar evvel muhteşem güzellikte bir yolu yürümüştük bir dostla. Gece göğünü dolunay ışıtıyordu. O zamanlarda da bir yüzün dolunay gibi ışıyacağına iman ediyorduk. Dedim ki: “Düşün şimdi; böyle muhteşem bir yürüyüş yapıyorsun, Var mı yanında biri?” Ne cevap verdiğini hatırlamıyorum. Bu soruyu günlerce, aylarca, yıllarca taşıdım içimde. Şimdi yanımda yine biri yok; ama soru cevabını buldu. Aradan 6 sene geçti, o yolun sonunda, denize bakan salıncakta oturuyorum. Deniz bir eliyle göğü tutuyor, bir eliyle kıyıya uzanmaya çalışıyor. Ben, ben olarak manzaraya katıyorum kendimi. Şimdi dünyanın bütün aşk şarkıları bizimdir. Yunus bütün eksikleri aşkla

tamam etmiştir. Eşrefoğlu Rumi bizim için söylemektedir: “Bu âlem sanki oddan bir denizdir / Ona kendini atmaktır adı aşk”

Hep biz yanılmadık, elbet onların da yanlış bildikleri vardı. Sandılar ki bizde Leyla'nın gözleri vardır. Bilmiyorlar biz yıllar yılı Mecnun'un gözleriyle baktık dünyaya. Kâh kanlı gözyaşları döktük kâh kum fırtınalarıyla boğuştuk; ama harcamadık gözlerimizi. Caddelerin ten rengine boyandığı dünyada kaldırım taşlarını seyrederek adımladık yolları. Şaşalı hayatlardan yüz çevirdik. Gözlerimizi bir bebeğin tebessümüne sakladık, bir gül bahçesine...

Herkes Leyla'yı anlattı oysa dünya Mecnun'ların hürmetine dönmektedir. ■

Caddelerin ten rengine boyandığı dünyada kaldırım taşlarını seyrederek adımladık yolları. Şaşalı hayatlardan yüz çevirdik. Gözlerimizi bir bebeğin tebessümüne sakladık, bir gül bahçesine...

Yerini Aramak

“Doğmak örselenmeye uğramaktır.” Çünkü örselenmek; kıvam almak, şekle girmek ve bir tasavvur olarak var olabilmenin ilk aşamasıdır. Zira “Eşya tabiata doğarken insan hayata doğar.” Nefes alıp vermenin hayatta olmak anlamına gelmediğini vehmettiğimizde anlarız “Yaşıyor olmak savaşıyor olmaktan başka bir şey değildir.” Çünkü örselenirken edilgen olan insan savaşırken sürece bizatihi dahil olur ve bu dahil oluş alınacak kıvamın/şeklin kalite ve karakterini oluşturur/belirler. Süreçler süreçlerin devamıdır ve bir coğrafyada cereyan eder. İnsanın mukayyed olduğu bu süreç (zaman) ve coğrafya (mekan) insanı bir anlamlar dünyasına bir medeniyete ait kılar. Ve insanın kendine yolculuğu, bu aidiyet temelinde/ üzerinde başlar. Çünkü kainattaki sünnetullah ve insanın fıtratı gereği insan bir bütünün parçasıdır. Bütüne ait fikri olmayanın parçayla ilgili bir öngörüsü de haritası da olamaz. İnsan için bu bütün medeniyettir. Ve bir medeniyetin parçası olmak, onun hakkında fikir sahibi olmaktan öte gayret, irtibat ve intisab gerektirir.

Her medeniyet bir milletin omuzlarında yükselir. Ve “Milletlerin doğal yeri, tarihidir.” Yani insanın kendini arama serüveni kendi doğumuyla değil; ait olduğu milletin tarihiyle başlar. Tarihle temasımız gelecekle temasımızla aynı mesafede, aynı oranda, aynı yoğunluk ve renktedir. Çünkü “Tarih, bir gelecek idrakidir; bir

milletin gelecek idrakine aktarılan geçmişi o milletin tarihi olur.” Geleceğe ilişkin bir medeniyet tasavvuru olmayan milletlerin tarihlerinden alabilecekleri hiçbir şey yoktur. Planını yapamadığınız şeyin malzemelerini de motivasyonunu da devşiremezsiniz. Geçmişini tarih kılmış bir millet için “Tarih, yalnızca ibret alınacak yer

Sabitesi olmakla mensubiyeti olmak dairesel bir varlık gösterir. Hali hazırda yaşadığımız bir mensubiyet krizidir. Mensubiyet/aidiyet krizi milletle tarihi arasındaki bağı koparmakla mümkündür.

değil; aynı zamanda kuvvet alınacak/devşirilecek bir zemindir.”

Milleti oluşturan fertler olarak “ Ormana bakarken ağaçları gözden kaçırma ya da tek tek ağaçlara yani parçalara yoğunlaşırken bütünü yani ormanı atlama...” hatalarından berî olmak için taşları yerine oturmuş bir plana ihtiyacımız var. Fertleri ıskalamadan milleti; milleti göz önünde bulundurarak fertleri ihya etmek durumundayız. Zira “ ...ne tek başına taşlar ne de tek başına kemer izah edilebilir. İkisini bir araya getiren mana yani vicdandır. ” Bu denli sağlam bir yol haritası için insana basiret gereklidir. Ve elbette ki basiret sahibi olmak nazar sahibi olmakla ilgilidir. “Kadim kültürümüzde nazar, hakikati bilmek; hayr ise bu hakikate göre eylemektir.” O halde atılması gereken öncelikli adım hakikati bilmekle aramızdaki mesafeyi ortadan kaldırmaktır. Bunu o hakikate göre eylemek takip eder. “Nazar olmadan manzara olmaz. Bunun için de bir nokta-i nazara ihtiyaç vardır.” Nokta-ı nazara sahip olmak için

de sabitelere... Ve milletin dolayısıyla insanın sabiteleri tarihinde içkindir. Sabitesi olmakla mensubiyeti olmak dairesel bir varlık gösterir. Kişinin Hz. insan olması için “hak ve hakikatte doğruluk, eylemde iyilik, davranışta istikamet...” gereklidir. İşte o istikameti mensubiyet belirler. “... sahte aidiyetler içimizdeki derin yarayı iyileştirmiyor. Daha güçlü sahil bir aidiyete ihtiyacımız var”

Hali hazırda yaşadığımız bir mensubiyet krizidir. Mensubiyet/aidiyet krizi milletle tarihi arasındaki bağı koparmakla mümkündür. Tarihi yani vicdanı, yani manası yani gelecek tasavvuru ile irtibatı koparmakla... Bundan maksat nedir? O milletin geleceğini dizayn etmek. Bu maksat toplum mühendisliği gerektirir ve tabii olarak hendeseye müsait insan topluluklarına ihtiyaç duyar. Ancak anlam- değer dünyasını yitirmiş, mekanikleşmiş topluluklar hesaba müsaittir. Bu yapılırken dünya düzeni gereği mekana bağlı egemenliklere dokunulmaz; dokunulan, milletin onu özgür kılan, özünü gürleştiren

dinamikleridir.

Peki bu nasıl yapılır? “ İlk ilke, o milletin tarihinin yok sayılması; mümkün değilse değersizleştirilmesidir.” Bunu sağlamanın yegâne yolu, eğitimidir. Eğitim ve terbiye mensup olunan anlam değer dünyasının ayakta kalmasını ve tevarüs edilmesini sağlar. Bunlarda oluşacak tahribat o anlam değer dünyasından kopmak anlamına gelir. Bu kopma birden bire olmaz belli aşamalarla gerçekleşir. Evvela anlamlandırma yeteneğini kaybeder. Bu, onun kendi vicdanı önünde küçük düşmesine sebep olur; aşağılık kompleksine kapılır. Özgüveni bitmiş fert/millet değerlerinden şüpheye düşer, sonra onlardan uzaklaşır, en nihayetinde onları terk eder. Bu aşamaların bir neticesi olarak o anlam değer dünyasını aşağılar. Zira “Aşağılamak, terk edişi kolaylaştıran bir tatmindir.” Bu psikoza düşmüş fert/millet kendine başka milletlerin tarihinde yer arar. Bu çeşit bir ihanetin telafisi yoktur. “Çünkü gaflet tembihle; cehalet talimle giderilebilir; ama ihanetin ilacı yoktur; hele sözde ay-

dın ihanetinin.” Son birkaç asrımız mezkur ihanetin örnekleri ile doludur.

Tüm bu süreçlerin tersine işletilmesi ve doğal yerimiz olan tarihimize irtibata geçmenin ve bu irtibatı kavi kılmanın yolu, tarihi bir bilinç olarak davranışa dönüştürmekle mümkündür. Ve elbette bu da eğitile. İçinde bulunduğumuz eğitim sisteminin tüm aşama ve katmanlarının tartışmaya açık olduğu muhakkak. Fakat bu fasit daireden kurtulmak için bu sistemin içinde bir şeyler yapmak zorunluluğu da aşık. Başkasının minderinde güreşmeye mecbur kalmış olabiliriz; ama o minderin bizim olmasını istiyorsak galip olmanın yolunu bulmak zorundayız. “Tarih, eğitimin (terbiye), öğretimin (talim), ve erdemimizin (edeb) içine yedirilmiş, eritilmiş halde olmadığından davranış haline gel-

memiştir.” İşbu talim , terbiye ve edeb, ihanete buğz etmişlerce ihya edilmesi gerekir. Ancak bu şekilde vicdanî terbiye ve idrakî talimden bahsedebiliriz. “Vicdanî terbiye ve idrakî talim, bireyin toplumsal hassasiyetini ve kültürel mensubiyetini tayin eder.” Bu durum mensup olan bireyin dünyasını kurar. Dünyasını yani, anlamlandırma kabiliyetini, yaşama biçimini, reflekslerini....

Bir milletin kaderi, ona millet olma vasfını kazandıran malzemelerle tayin olur. Bu bağlamda dil ve yer milletin yönünü tayin eder. Yer, coğrafi anlamın ötesinde kendini ideal olarak konumlandırmakla ilgilidir. Dil ise enfüste derinleşmenin yegane aracıdır ve bu derinliğin afakta zuhur edişinin keyfiyetini belirler. Bu ikisi – dil ve yer- olmaksızın yön yoksa, her yol gidile-

bilirdir. Bu da kaybolmak demektir. Dil, düşünme matematiğidir. Ve her millet düşünürken kendi matematiğini kullanır. Bu yüzden dünyayı algılama ve yaşam biçimleri kendine özgünlük gösterir. Dilde oluşacak tahribat, bu özgünlüğü ortadan kaldıracaktır. “Öz”günlüğün korunması “öz”ün de korunması anlamına geldiğinden dil, hayati önem taşır. Kendi kavramlarıyla iş göremeyen bir milletin “vücudu” tehlikede demektir. Özünü kaybeden özenir; özenen özendiğinin özüne taliptir, nihayetinde özendiğinde fena bulur. Dolayısıyla kavramlar üzerinde gerçekleştirilen faaliyetler, o milletin bekasına müdahaledir. Bu faaliyetler bizim özeli-mizde irdelendiğinde son birkaç asımız çok çarpıcı örnekler barındırmaktadır. Kavram ve mefhum birlikte vardır. Mefhumuna sahip olmadığımız şeyin kavramına sahip olamayız. “Kavramına sahip olmadığımız şeyi göremeyiz.” Dolayısıyla kavram dediğimizde bütün bir düşünce ve algı dünyamızı, ideallerimizi, kendimizi konumlandığımız yeri belirleyen yapıtaşlarını kastederiz. Bu yüzden “ Kavga insanla kader arasında değil artık, insanla kelimeler arasında...”

Fert ve milletlerin var olma çabası enfüsi ve afaki cehti elzem kılar. Ceht, körü körüne olmaz . Cehaletin bertaraf edilmesi gerekir. Zira cehalet kelime kökü itibariyle “dönmek, amaçsızca dolaşmak” anlamına gelir. Onu bertaraf ise ilimle mümkündür. Kelime kökü itibariyle “ yol işareti, alamet” gibi anlamlara gelen ilim, “olmak, olgunlaşmak”a hizmet ettiğinde cehdimize hizmet eder.

O halde fert ve millet olarak bize düşen, ormanı gür kılmanın derdiyle ağacın derdine düşmektir. ■

Vasiyetname

ÇİZER: Feyzanur Kurtaran (III. Kademe)

Bugün bir vasiyet yazmaya karar verdim. Hiç var olmamış olan varlığımı, hiç sahip olmadığım varislerime bırakıyorum. Noter tasdikli değil belki; ama hangimiz doğarken tasdiklendi ki ölümümüzde 'hoşça kal' derken tasdiğe ihtiyaç duyalım. Hem de başka bir ölümlü tarafından. O yüzden 6064 günlük hayatımı bırakıyorum Dünya'ya. Tepe tepe kullanın diye.

199 ay 8 gün boyunca oksijen bulamasam da nefes almaya çalıştım. Boşuna mı harcadım ciğerlerimi diye düşünmüyor değilim. Her nefesime karşılık ben de bir şeyler vermeliydim dünyaya. Yok olmayacak şeyler. Ama ben yok olmayacak yaralar açmayı tercih ettim. Her nefesimi verişimde bir ağaç daha yok oldu. Yerine yenisini dikmeyi ise hepten unuttum. Bırakıyorum o yüzden. Ciğerlerimi de nefesimi de bırakıyorum. Bu sefer insanlara değil ağaçlara bırakıyorum. Çünkü onlar daha iyi beceriyor kötüyü görse de iyiyi vermeyi.

48512 saat boyunca uyudum. Uyumadığım saatlerin dışında da uyanık mıydım, hatırlamıyorum. Sürekli bir ninni çalıyordu hayatımın arka fonunda. Kim koymuştu

onu kasete bilmiyorum ama ben bu uykularımı da bırakıyorum. Çocuklara. Bombaların gürültüsünden uyuyamayan, gözlerini kapattığı an ölmekten korkan çocuklara bırakıyorum.

16 yıl 7 ay 8 gün boyunca hiç duymadığım sesler oldu. Ramazan'dan Ramazan'a duyduğum sesler gibi, midemin gurultusu. Ya da birinin ölümünün ardından dünyanın kapladığı sessizliği hiç duymadım. Her gün yüzünü görmeye alıştığım bir insanın ölüm sesini hiç duymadım mesela. Oyun hamuru gibi hissediyorum kendimi arada. Böyle vıcık vıcık.

Yaşadığım yer kurulmuş bir film seti gibi. Herkes ne yapması gerektiğini biliyor gibi. Ama öyleyse dünyanın ötesinde gerçekten kaliteli bir film çekiliyor olsa gerek, diye düşünmek isterdim. Şayet öyle değilse niye herkes elinde patlamış mısır, etrafı

Birinin ölümünün ardından dünyanın kapladığı sessizliği hiç duymadım. Her gün yüzünü görmeye alıştığım bir insanın ölüm sesini hiç duymadım mesela. Oyun hamuru gibi hissediyorum kendimi arada. Böyle vıcık vıcık.

karartıp bu çıplak gerçeği banttan çevirip çevirip izliyor?

145536 saat boyunca yaşadım. Daha yaşamak istiyor muyum, bilmiyorum. Niye mi? Çok iş var. Onu yap. Şuna bak. Bunu bil. Ötekini al. Berikini ver. Hızlan. Yavaşla. Uyu. Uyan. Kalk. Ye. İç. Oraya git. Buraya gel. Gül. Ağla. Üzül. Sevin. Şaşır. Dur. Öl.

THE END.

Yönetmen: İngiltere - Amerika

Yapımcı:Karanlık Güçler

Baş rol: Ben

Beyinsizlere katkılarından dolayı teşekkür ederiz. Bu filmde hiçbir canlıya zarar verilmemiştir. Çünkü zaten hepsi cansızdı. Ha ha ha... ■

Ekmek, Su ve Tutku

Yaşamak için ihtiyacımız olan iki şey; bir parça ekmek ve biraz su. İnsan bedeni dediğimiz o karmaşık yapı bu kadcarcık erzakla bile idame ettirebiliyor varlığını. Öyleyse insanın bu bitmeyen çabası, arayışı nedir? Ne ile açıklanır? Ekmek ve su ile idare edebilen insan iyiliğe, sevgiye, acıya, başarıya neden doymuyor? Niçin daha fazlasını almak isterken daha azını vermek istiyor. Nasıl olur da insana çok başka maksatlarla verilen sonsuzluk – belki de yücelik- hissi onun tükenmesine sebep olabiliyor.

İnsanoğlu var olduğundan beri hep bir felaket senaryosunu taşıyor yedeğinde. Kıtlik, kuraklık, sel... Ancak hiçbir zaman sevgi kıtlığı, merak kıtlığı diye bir şey duymadık. Duymayacağız da. Bir insan dahi kalsa bu duyguların hepsi az ya da çok var olacaktır çünkü. Çünkü can, verenin sevgiyle verdiğidir.

“Yemek hazır aşığı gel.”

“Geliyorum.”

Her evlat bir gün önemli bir konuşma yapmak zorunda kalır mı? Söylenmesi gereken büyük bir şeyi var mıdır? Doğru zamanı

“Baba nasıl söylenir bilmiyorum; ama beni ben yapacak, kendisiyle tanımlanabileceğim; hatırlanabileceğim bir şey arıyorum. Bir şeyi çok iyi yapmak istiyorum. Gösteriş için değil. Kendi yolculuğum için. Yolumun daha az dikenli olması için ya da ne bileyim o dikenlerle başa çıkabilmek için.”

kollamak saçmalıklardan ibaret. En doğru zaman bu zaman. Söylemek istediğim şey içimi patlatacak, havsalamı kemirmeden önce söylemeliyim. Ah bir şeyi yapmak yazmak kadar kolay olsa keşke. Masaya oturur oturmaz cesaret arıyorum. Hangi köşede?

“Baba”

“Evet?”

Bu kelime, bu bakış, bu ses tonu...

“Ne diyeceğimi biliyor da ondan mı böyle yapıyor?” diye düşünmüyorum değilim. Sanki gözlerime bakınca kuracağım her cümleyi biliyor ve cevaplarını hazırlıyor gibi hissediyorum. Söyle ve kurtul.

“Aradığım ama bulamadığım bir şey var. Bu evde, her gün geçtiğim yollarda, kitaplarda, filmlerde, müzikte... Hiçbir yerde yazmayan; ama insanın sahip olacağı en derin duygu.”

“Bizimki başladı gene edebiyat yapmaya.”

“Bir derdi var anlaşılana, dinlesene çocuğu.”

Anneler sağduyu melekleri değil de nedir?

“Tamam tamam, ne söyleyeceksen düzgünce söyle.”

“Baba nasıl söylenir bilmiyorum; ama beni ben yapacak, kendisiyle tanımlanabileceğim; hatırlanabileceğim bir şey arıyorum. Bir şeyi çok iyi yapmak istiyorum. Gösteriş için değil. Kendi yolculuğum için. Yolumun daha az dikenli olması için ya da ne bileyim o dikenlerle başa çıkabilmek için.”

“Tamam oku, işini eline al, hobi olarak ararsın.”

“Baba ciddiğim. Hem de ilk kez bu kadar

Bunu ben mi söyledim. Babamın gözlerine baka baka hem de. Cesaret, seni ararken sen oldum. Gitmek fiili zor koşullar içinde yapılmış demek. Zaten kime sorsanız gidiyor olmak ince bir sızıya denk gelir. Ama hep bizimledir. Gidecek olan hep gider.

ciddiyim. Hissettiğim şeyin gücü beni evden kaçmaya dahi götürebilir; fakat size olan sadakatim, bendeki emeğiniz bunu yapmama engel oluyor. Bu yüzden anlatmak zorundayım.”

“Ne yapmak istiyorsun?”

“Daha çok yer görerek, daha çok insan tanıyarak bulabilirim belki bu tutkuyu.”

“Sana, otur ve yemeğini ye bu saçmalıklarını da unut, desem ne yaparsın?”

“Yemeğimi yer anneme sarılır ve giderim.”

Bunu ben mi söyledim. Babamın gözlerine baka baka hem de. Cesaret, seni ararken sen oldum. Gitmek fiili zor koşullar içinde yapılmış demek. Zaten kime sorsanız gidiyor olmak ince bir sızıya denk gelir. Ama

hep bizimledir. Gidecek olan hep gider.

24 Eylül 2015

Evden ayrılalı bir hafta oldu. Arkadaşımın evinde kalıyorum. Nereye, nasıl gideceğimi düşünüp duruyorum.

“Benimle trencilik oynar mısın?”

Arkadaşımın küçük kardeşiydi bu. Elinde treni bana bakıyordu.

“Oynarım tabi.”

Oyuncağı yere koydu ve döndürmeye başladı. Sanki onun elinde kanatlanıp uçacak. Vagonların birbiri ardınca dizilişi ve birbirlerini takip edişleri çok güzel. Tren yalnız bir oyuncak değil. Hem yapısı gereği hem de bir toplu taşıma aracı. İşte bu!

Trenin insana bir filmin yahut kitabın içinde olduğunu hissettirşi bana ilham kaynağı olabilirdi. Evden hızla çıktım. Viyana Merkez İstasyonu’na yürüdüm. Tam bir saat yürümüşüm. Bilet için sıraya girdim.

“Bayım yolculuğunuz nereye?”

“Bilmiyorum. Siz söyleyin sizce nereye gitmeliyim?”

Bana kaçıkmişim gibi baktığını fark ettim. Mantıklı bir cevap vermeliydim.

“Son istasyon neresi?”

“Budapeşte.”

“Tamam, bir bilet lütfen.”

Ben doğmadan önce dedemin dedesi ani bir karar ile ailesini de alıp İstanbul’dan Viyana’ya taşınmış. Macar Türklerinden olduğumuz için asıl niyetleri Macaristan’a gitmekmiş; fakat kaderin cilvesi, Avusturya’da kalmışlar.

Dört saatin sonunda Budapeşte’ye vardık. Hava hala aydınlıktı. İnsanlar trenden heyecanla iniyorlardı. Herkesin yapacak bir işi, gidecek bir yeri vardı. İnsanları takip etmekten başka bir şey yapamadım. Turiste benzer birkaç kişinin peşine takıldım. Kendimi büyük bir meydanda buldum. Tabelada Heroes Square yazıyordu. Buraya neden “Kahramanlar Meydanı” dendiğini öğrenmek için turist rehberi var mı diye etrafı yokladım. Yüz metre ilerde bir adam önündeki kalabalığa bir şeyler anlatıyordu. Aralarına sokuldum ve kulak kesildim.

“...Budapeşte’nin büyük meydanlarından bir tanesi. Macarca Hösök Tere olarak telaffuz edilmektedir. İsminden de anlaşılacağı üzere meydanda, Macar ve diğer önemli ulusların liderleri ve kahramanlarının heykelleri bulunuyor...”

Heykellere bakıyorum. Devasa görünüyorlar. Yaşamış bir insanı temsil için orada duruyorlar. Onu ölse dahi yaşatmak için. Taş deyip onu ayağıyla yolun karşı tarafına atacak olan insan aynı şeye hayat veriyor. Sahi insanın can vermediği bir şey var mı?

Meydanda bir süre dolaştıktan sonra sokaklar arasında yürümeye başladım. Bir şeyin üzerine bastım. Alıp baktım ve gezi rehberi katalogu gibi bir şeydi. İçini karıştırırken Tuna nehrinde bulunan Özgürlük Köprüsü'nün iyi bir seçim olacağını düşündüm. Sorup sordurdum, bir şekilde kendimi nehrin kıyısında buldum. Köprünün ışıkları göz kamaştırıyordu. Nehir ve etrafındaki binalar büyüleyici bir manzara oluşturuyordu. Köprü, Tuna nehrinin ayırdığı Budin ve Peşte'yi birbirine bağlıyordu. Bu şekilde Budapeşte ismi verilmişti bu şehre. Dedemin kitaplığında lise yıllarımda Macar şair Attila Jozsef'in şiir kitabını karıştırmış ve şu mısrayı hiç unutmamıştım.

"Akıyor gibiydi sanki yüreğimden çıkıp da Bulanık, bilge ve büyüktü Tuna."

Saatlerce nehrin kıyısında oturup yazı yazdım. Önümde yürüyen insanlara, çocukların bitmek bilmeyen neşesine ve durgun suya baktım. Şimdi Tuna'ya duamı bırakıp gidiyorum.

Dört gün Macaristan'da kaldıktan sonra bir akşam vakti uzun bir yolculuğa çıkmaya karar verdim. Önce Almanya'ya gittim. Ardından Fransa, İspanya ve Fas'a. Yolcu-

Annemin, ben on yaşında derslerim kötü ve hayatta hiçbir şeyi düzgün yapamıyorum diye ağlarken yanıma gelip söylediği sözleri bir yerlerde umut bulamayınca hatırlıyorum:

luklarımın hepsi zor ve yorucuydu. Gece uykularımı kaçıran arayışım ve merakım dinmek bilmiyordu. Şimdiye dek bastırduğum duygularımın esiri olmuştum. İspanya'da beş parasız kaldığımı fark ettiğim an defterime şunu yazdım:

"Hayır, böyle olmamalıydı. Mideme iki gündür hiçbir şey girmede. Halsiz hissediyorum. Aç kaldığım zaman evimi hatırlıyorum. Ekmek ve suya ihtiyacım var. Hayır, böyle olmamalıydı. Annemin, ben on yaşında derslerim kötü ve hayatta hiçbir şeyi düzgün yapamıyorum diye ağlarken yanıma gelip söylediği sözleri bir yerlerde umut bulamayınca hatırlıyorum: Her şey senin içinde, gün yüzüne çıkaracak kişi de sensin."

Kendime yük trenlerinde amelelik yapmak üzere zar zor bir iş buldum. Gece gündüz durmadan çalışıyordum. Rusya'dan, İsveç'ten ve daha birçok ülkeden gelen ürünleri trenden indiriyordum. Sırtımdaki yükün bana verdiği acı o an her şeyi bırakıp gidecek kadar büyük olsa da dayanmaya çalıştım. Gece soğuk mermere emaneten serdiğim torba bezinin üzerine yattım ve

gülümsüyorum. Gündüz güneşte, kavruk alnımdan akan terin gücü sarıyor beni. Terlediğim kadar benim. Ne büyük şeref!

Ertesi gün her zaman yaptığım çuval taşıma işi sırasında işçilerden biri yanıma geldi ve şef'in beni çağırdığını söyledi. Yoksa kovulacak mıydım? Neden? Şefin bürosuna girdim. İçerisi sigara kokuyordu. Babamın çalışma odasını hatırladım. Oturmam için el işareti yaptı ve oturdum. Bir yandan sigaralarını sararken konuşmaya başladı:

"Yeni bir görev için seni çağırdım." İspanyolca'mı geçen bu süre zarfında bir hayli ilerletmiştim.

"Bundan sonra trenin dışında değil içinde çalışacaksın. Uzun yola giden yük trenlerinde hamal olarak görev alacaksın." Hiç beklemediğim bu durum karşısında kısa süreliğine şok yaşadım. Olayın farkına varınca durumun benim açımdan güzel olacağını düşündüm. Teşekkür edip dışarı çıktım. O gece bunu düşünüp durdum. Trenle yolculuk yaptım ama bu en güzel olacak. İnsanlar olmadan, yalnız ben ve defterim... Kim bilir hangi dağların arasından, köprülerden, tünellerden geçeceğiz?

Bir hafta sonra ilk yolculuğuma çıkmak üzere trene bindim. İspanya'yı ve onun öncesini düşündüm. Uzaklaştıkça her şey küçülüyordu. Evet bir görev almıştım, sonunda buraya dönmem gerekiyordu. Fakat dönmeyeceğimi biliyordum. Birkaç saat sadece yolu izledim. Tarlaları, otlayan hayvanları, kasabalardan geçerken el sallayan çocukları ve göğü. Kazandığım az miktar para ile aldığım kitapları da yanımda getirmiştım. Çoğu şiir kitabıydı. İspanyol şair Juan Ramon Jimenez'in Çoban Yıldızı şiirinden bir kesit okudum.

“Şimdi gök mavidir

Altın başaklı tarlalar üzerinde...

Hangi güzel kokudur serin geceyi saran

Patikalar boyunca.”

Gece bir ara durduk ve yük alışverişini hallettik. Sabaha karşı aynı şeyi bir daha yaptık. Günler böyle geçiyordu. İki hafta olmuştu trende yaşayalı. Bir dahaki istasyonda birkaç gün kalacaktık. Üç saatin sonunda istasyona vardık. Buradaki alışverişi de bitirdikten sonra kalacağımız yere gitmek için hazırlandık. İstasyona bir kilometre uzaklıkta motel gibi bir yerdi. Yatak bulmanın verdiği mutlulukla uzandım.

Gözlerimi açtığımda beş saat boyunca öylece uyumuş olduğumu fark ettim, dinlenmişim. İki gün sonra tekrar yola koyulduk.

Ne yapacağım, daha ne kadar sürecektir bu arayış? Günlerce çuval taşıdım, ellerim kanadı, nasır tuttu. Şu an hissettiğim acıya denk değil yine de. Onu bulamamak, canımı yakıyor. Yanıma kalanları, zihnime kazınanları düşünüyorum. Evet öyle çok büyük olaylar yaşamadım; ama kendi hikayem vardı. Bağımlı olmadan, tutulmadan yaşadım. Kendi gücümün, cesaretimin farkına vardım. Olduğum kadar olmadım hiçbir gün. Hep bir şeyler eklendi bana. Hayat ekledi ve ben hayata eklendim. Yanımda kalansa birkaç kitap, bir defter ve kalem... Yolculuğumun en sadık müdavimleri. En çok da kalemim.

Yazmaya başladığımda soğuk terler döküyorum. Nefesimin daraldığını, karnıma sancılar girdiğini hissediyorum. Kalem parmaklarımın arasından yuvarlanıyor. Bu soğuk ve yalnız vagon, sıcak bir salona, uykularımı kaçıran demir sesleri Wagner'in senfonisine dönüşüyor. Birilerine sormalıyım. Bana olan bu şey nedir? Yoksa deliriyor muyum? Kalem bırakamıyorum. Gördüğüm her şey üzerine bir şeyler yazmak

istiyorum.

“Söz uçar

zamanı ve mekanı aşar

semalardan

deryalardan

karanfil tarlalarından

geçer, bulur sahibini

hiç ışık yokken

mumu yakar

müziği açar

bir hafif rüzgar

yüzünü okşar

‘Her şey senin içinde

Onu gün yüzüne çıkar.’ ■

Barut

■ asım erdem

IV. KADEME

anlatmanın mümkünlülüğü lüle taşı bir gerdanlığın
 en çok hangi gerdana yakışacağı yaz yağmurlarının serinliği
 on yedi yıl bir hiç miydi
 girift kavurucu ve beyaz sıcaklığında
 kısık ışıklar altında
 Büyük biraderlerin sözlüğünden bakarak hayatın anlamına
 güneşi batıranların haritanın kalbine asıldığı bir zamandı
 asılan haritamızın kalbiydi
 boğazımıza kanımızla mühürlenmiş
 öksürten yazgımız: sevdamız

fakat aşka inanmıştı Winston dağlarda uzaklarda dolaşırken
 onu uslayan anlatabilmenin mümkünlülüğü
 biz de sarışıldık üstümüze yorgan gibi almadan kızları
 üstelik sıcak ve terli gecelerde
 incinin pahasını bilmeyen bir istiridye kadar içten
 inciyi kaybetmemek için kabuklar biçmiştik kefenden
 inciyi ağlatmamak için pamuklara sarmıştık merhameti
 bundan ve buna rağmen inciye deryayı göstermek ne kadar mümkündü
 bin kelime bir sarılmak bile etmezken

Her aralık duran kapı bir mümkünlülüğü taşır omuzlarımıza

omuzlarımızda büyür aşkın onulmazlığı
 yaşım on yedi sözlerim kuru gelir
 evet boğazımı boyayacak kadar yaşamadım
 Ne bilirim ki ben
 Son dileğimdir şu elimden tut
 aşkın dinamitlerini yüklenmişim
 inansan da inanmasan da
 bir elimde barut

Barutun Patladığı Yerden Fıskıran

■ melikşah ertuğrul çay
MEZUNLAR KADEMESİ

Yoldasa ve Bütün Yoldaşlara...

hikayemiz
bütün mümkünleri defederek başlıyor önce
ta en başa, ilk günaha sürerek atını
topraktan bir avuç kopararak
onu göğsüne bastırarak yeşerttin
ilkin susuz ilaçsız ve çıplaktın
ama tarihin ve haritaların muğlak resimlerinden
kanata kanata tırnaklarını
onu oradan sen çıkardın biz çıkardık
yazgımız kavi,
eskiyen ve eskimekte olan duvarların güç yetiremediği sevdamız apaydındır.

yani lafın gelişi
anlatabilmek varsın bir imkan kadar donuk olsun
elimiz iş görmez
dilimiz söz etmez,
yorgansızlıktan kara kış geceleri topuklarımıza ince ince iğneler
batar gibi olsun mesela
ne çıkar etimize vuran soğuktan çelik zırhlar dövmüşsek.

Kimse bilmese sen ve ben biliriz
bu ceberut ikindilerin can sıkıntısı nedir
ne diye saplanır sırtımıza bu ağırları şafağın
her an bir parça daha azalan işçinin
çoluğun çocuğun,
duvar diplerinde katledilen yurtsuzun
nefesi bizim nefesimizdir.
göğe çalınan kılıcın açtığı yaradan akar kan gibi adalet duygusu
senin ve benim yüreğimizde öfkelenir.
bu öfke bizim öfkemizdir.

Ne Doğu Ne Batı Coğrafyasında

Beni bir film sahnesine bırakın şimdi. Doğunun sarı sıcağında gezinip pamuk çiçekleri doldurayım eteklerime. Asla yalnız kalmayayım, bir dost olsun yanımda. Yoksa düşüncelere dalarım, memleket aşağı gitmiş yukarı çıkmış filan. Bir filmlik hayallere dalmak hakkım olsun. Hakkım demişken bir ahittir hakkım, bir film olsun. Neyin hakkımız olduğunu bilmeyiz. İki insan pamuk tarlasına düşerlerse, ya da çöle düşerlerse, ya da başak tarlasına, ya da güneş ışıklarına, bırak her şey sapsarı olsun. Sıcacık olsun iki dakikalığına. İki insan olsun ve bir üçüncü olmasın. Bir iki hayale, dalları kırılmayacak tarlaya gidelim ve buyruksuz girelim. İzin almayalım burada, dünya bizim. İnsandan başka hiçbir şey görülmez tarla ortasında. Ve bu hayalin ortasında. İnsan diyelim, hep insan diyelim. Âmâ yüzünü dönsün, Merem tereddüt etsin kendinden. Ezdiğimiz tüm başaklar için özür dileyelim. Ya da

hangi tarladaydık? Kadınlar kadınca şarkılar söylesin. Eteklerinden süzülün şarkılar. Sen dansını göster ve herkes alkışlasın, -ahlaka haksızlık etmeden- insanca olsun dansın. Bana görünmeyen bir şey göster ellerinle. Henüz göremiyorum, bir daha dene. Kırk dokuz gün oruç turalım görmek için. Sen nasıl söylersen, mil çekelim

görmek için. Yalnızca senin istediğin olsun demeyeceğim. Yalnız benim istediğim de olmasın. İstek nedir ki zaten? Onu anlat bana oruç tuttuğumuz günler bitmeden. Tanrı'nın buyurmadığı oruç, tutarken. Dolastığımız tarlalardan eli boş dönmeyelim asla, ayçiçekleri hariç olsun, durmaz ki tutmazsan kollarında. Dönüşte yukarı doğru

Güneşin battığı olmuş, soğuk yağmurlar yağmış, deniz coşmuş. Ve yapayalnızım ayaklarımda binlerce milyonlarca kum taneleri. Demek yalnızlık insandan gelir. İnsana gelir. Binlerce milyonlarca kum taneleriyle de yalnızdır insan.

çıkarken eğilip girdiğimiz kulübede çaycın olsun. Dökelim eteklerimizi, ne topladysak kaynasın. Ne içeceğimizi kokusundan seçelim. Doğuda ne yaptığını kokusundan bilmez misin zaten?

-Burnuna kötü kokular gelmiyor mu? -

tatları

beş yukarı

üç aşağı

aynı

Tadı olmayan şey bozmayacak elbet orucumuzu. Gün, doğuda doğdu. Otuz altıncı gün. Konuşacak kimin var senin? Duyuracak hangi sesin? Konuşmak yerine hep müzik mi çalarsınız siz? Neden mi sordum? Hiçbir şey, yalnızca bilmeye geldim bugün. Kızıyor değilim hiçbir şeye. Tarlada korkusuzca uyuyalım en iyisi. Güvenle uyanalım. Elimiz boş dönelim insandan. Yılkı atlarımız, altınlarımız, ayakkabılarımız çalınsın. "Ne akılsız adamsın, tarlanın ortasında uyunur mu?" demesinler bana. Ellerini aç. Sımsıkı tut. Hüzünle bak, bak bana. Sapsarı olalım.

-Sarardın üzüntüden, üç gün ağladın.-

Çarşıya inelim. Kokusunu içimize çekelim tezgahların. Güzel olanı seçelim. Elimiz cebimize gitsin. Hatırlayalım bir başkasına güvenip yitirmiş olduklarımızı. Hüzün yeniden gelsin otursun. "Bir daha asla, bir daha tedbirle..." demeyelim asla. İnsan, insandan asla vazgeçmesin. Ve "İnsan, insana zorba olabilsin pekala" diyorum aslında. Hoşuna gidiyor değil mi başka türlü söyleyince? Hakkımızı aramayalım deyince? Şimdilik susuyorum, yalnız bilmeye geldim bugün. Arkadaşıma, dostuma dönüyorum. Ve şimdi. Ellerimizdekileri bırakalım tezgâha, yalınayak ve yine üşümeden, konuşmadan dönelim ilk ayrıldığımız yola. Yoldan çıkıp tarlaya inelim. Kırk dokuz günü tamamlanmanın yorgunluğu, kırmamaya yeminli olduğumuz güvenimizin ağrısı ve kalp dondurmuşluğu...

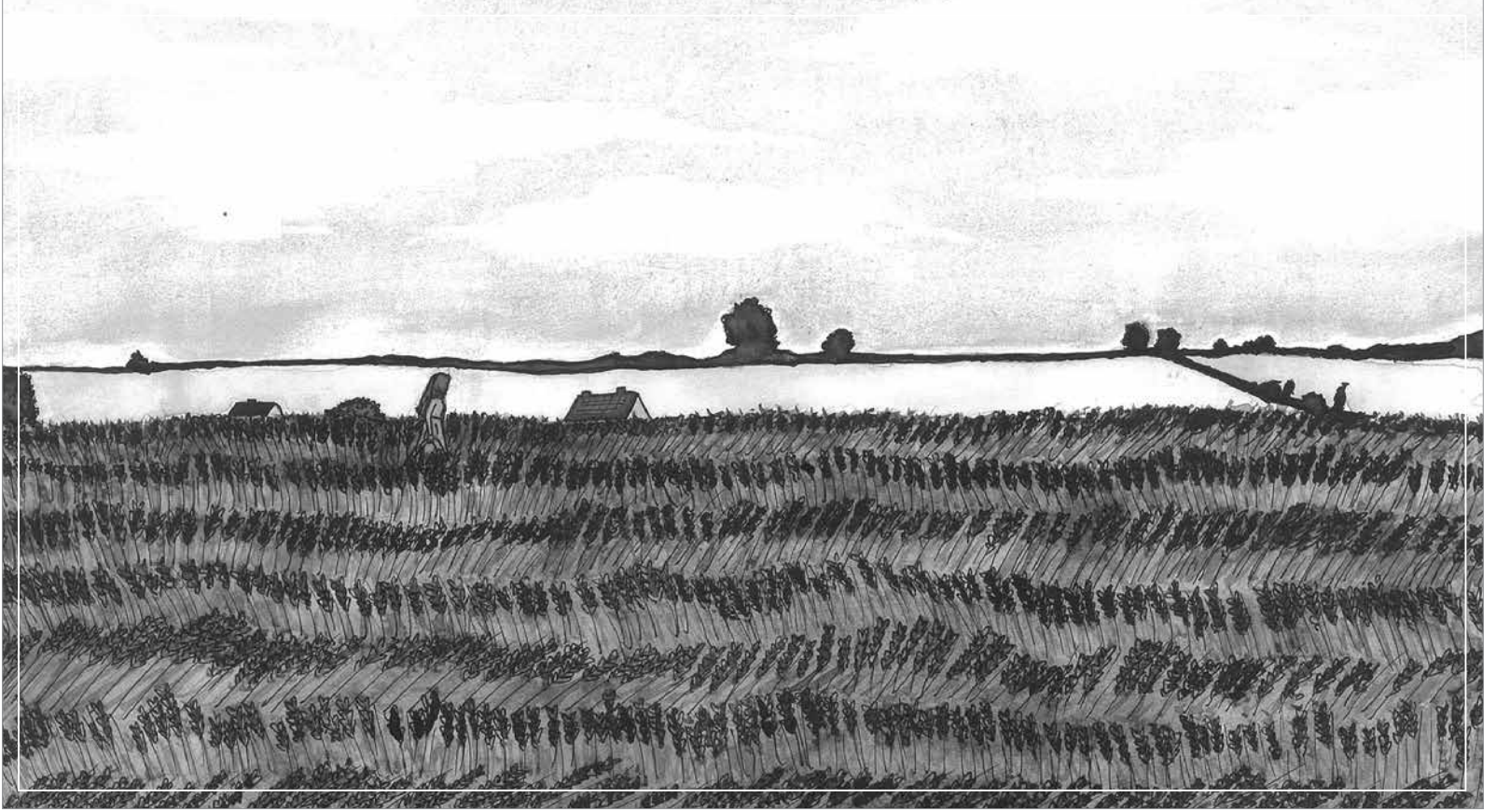
Ve yanında pekala yaşamak sancısı batsın ayaklarımıza. Gitmeden sorayım -hiç konuşmamıştık- hangi dindensin diye. Anlamsızca bak bana. Duymamış ol din dediğim şeyi. Biraz açıklayayım. Mistiklerden, çaycılardan örnekler ver bana. Bilmediğini anlayayım. Güneş batıyor kırmızı. Ayaklarımdan akan kırmızı. Hüzün sardı sarı, ay-

rılık sarı. Sarı-lıp ayrılıyım. Buraya kadardı a dostum. Seni asla unutmuyayım. Ve bana hiç anlatmadığın zorba hükümdarınızın, bilmeden farkındayım.

Başta vermiş olduğum ahdin henüz yarısındayım. Beni filmin ortasında, çok uzun sürecek yolu bir kadraj hamlesiyle atlatıp yapayalnız bırakın. Çok uzak yol sonunda Batı'da. Bir İspanya savaşından ya da Van Gogh'un gecesinden fırlayabilirim pekala. **Güneşin battığı olmuş, soğuk yağmurlar yağmış, deniz coşmuş. Ve yapayalnızım ayaklarımda binlerce milyonlarca kum taneleri. Demek yalnızlık insandan gelir. İnsana gelir. Binlerce milyonlarca kum taneleriyle de yalnızdır insan.** Gelecek varsa buyursun gelsin yanıma. Yoksam düşüncelere dalarım, memleket aşağı gitmiş yukarı çıkmış filan. Yanım dolmadı ya da kimse duymadı.

Veya yalnız yürünür bu ülkenin sokaklarında?

Varsın öyle olsun, bir filmin son yarısı kalmış yaşamama. Her şey koyu mavi boyanabilir, ayakkabısız olamayacağım miktar soğukluk ve ayette geçen demir olsun ya-

ÇİZER: Feyza Nur Kurtaran

nımda -eser miktarda- ben başlıyorum.

Yeşil ağaçlar, onu yeşilleyen yağmur ve ne zaman girmeye niyet etsem kırmızı, mor tarlalar. Hiçbir şeye başlamadan şu mor tarlaya gireyim. Bilinir şeydir, lavantayı severim. Özlemenin kara keskin, taş demir kokusu, biraz morundan biraz pembe-sinden eteklerimi sürterek geçiyorum lavantaların yanından. Senden çay olsa nasıl kokar, diye geçiriyorum aklımdan. Bir çiçeğin memleketi, kimliği olur mu? Havanın rengi, yağmurun soğuğu onda bitmiş. Bir çiçek olmuş. Öyle bir keskin kokuyor ki, bu koku hiçbir karışıklığa yol açmadan bu kokudur. Öyle yoğun ki koklasan tadı gelir. Bunun çayı orucumu bozardı, diye geçiriyorum içimden. Doğulu orucumu.

Çantama bir buket doldurup şehre iniyorum. Kimseler yok hala. Daha fazla zahmete katlanmadan bir bisiklete biniyorum. Bir kimse gelse ne yapacağımı düşünüyö-

Hiç bir yanı gizlenmemiş insanlar, özgürler -hem nasıl özgürler-, içine doğanı resme akıtacak kadar, göğün rengini bir ustalıkla müziğe çevirecek kadar, bazen yaşadığı ülkeyi seçecek, bazen evsizleşecek, bazen cinsiyetini değiştirecek kadar özgürler. Evler apartmanlar, hep köşeler, kenarlar. İnsan kapıyı ıskalasa duvar kenarında eli kesilecek.

rum. Ya almayacağım yanıma ya sarılacak boynuma, arası yok mu bunun? Bisiklet bisiklettir diyorum.

Sevgili dostum, eğer gelirsen yürüyerek gideceğim.

Şehrin sokakları hiç olmadığı kadar dolu. Ana caddede kısım kısım müzisyenler, ressamalar, saçları dağınıklar, saçları tıraşlanmışlar, saçları örtülüler, saçları kızıklar, sarılar, maviler, siyahlar, turuncular... saçları çok önemliler, saçları biraz önemliler, saçları içkililer, evsizler...

Hiç bir yanı gizlenmemiş insanlar, özgürler -hem nasıl özgürler-, içine doğanı resme akıtacak kadar, göğün rengini bir ustalıkla müziğe çevirecek kadar, bazen yaşadığı ülkeyi seçecek, bazen evsizleşecek, bazen cinsiyetini değiştirecek kadar özgürler. Evler apartmanlar, hep köşeler, kenarlar. İnsan kapıyı ıskalasa duvar kenarında eli kesilecek. Evler planlarına çok önem vermiş. Şehir planlamalarına sadık biri olmalı. Her şey öyle bakıyor kendine muhteşem ile kendim arasına dağlarca mesafe alıyorum.

İnsan eli hiç değmemiş gibi muhteşem yapılar. Köşeler hacimce fazla olduğunda oralarda insanlar yaşıyor. Evsizler denebilir mi onlara orasını bilemem. Yanından geçerken orada geçmeyen bir miktar para bırakayım. Orada geçmeyen bir şeyler daha. Konuşuyorum onunla. Bana boşlukla bakıyor, gözlerinin karası büyümüş. Kalbime kar soğuşunda bir şeyler oturdu. Onun da öyle olmalı. Alkol alıp durması bundan. Benden nefret etmesini yeğliyorum. Senden nefret ediyorum diye bağırıyorum. Ne yaptım, bilmiyorum. Bakıştık. Seni şikâyet etmeyeceğim dedi. İnsandan nefret edebilmek bir samimiyetmiş meğer.

-nazlan

sitem et

kırıl bana-

Güleyim diyorum. Onu sevmeye çalışıyorum. Baktım aynısını deniyor. Ne tuhaf. Hiçbir şey olmayan birinde bir insan olma çabası görüyorum. Epey oturduktan sonra “önce sevmek lazım” deyip ayrıldım yanından. Galiba bir “hiç”lik görmüşüm ve sufi oluyorum.

Günler geçiyor, dolaşiyor dolaşıyorum. İnsan olduğumu unutup kimi zaman meleğe kimi zaman şeytana duruyorum. Gönlüm köşelere çarpıyor. İsa göğe yükseliyor, Meryem kendinden emin. Hatalarım affedilmeyecek gibi Tanrım hep. Beni bu şehir böyle yaptı, şehir mükemmel, insanlar pek nazik kimisi ise kötü olmayı bir zaaf değil tercih gibi görmüş. Kötü olabilecek kadar özgür. “Tanrı” diye geçiriyorum içimden.

Gök rengine bakan da bir kelime patlıyor suratıma. -blues-. Hüzün diye çevirecek oluyorum dilim varmıyor. Doğuda insandan boş döndüğüm şeyin adıydı hüzün. Bunalım, çökkünlük ve sis.

Ellerim çantamda, aklım da başımda. Bu sefer tedbirliyim. Ayakkabılarım çalındı, kimseyi affetmeyeceğim. Yetkililere başvurdum. Ayakkabılarım bulundu, hırsızın “bir daha asla hırsızlık yapamamasına” hüküm verildi. Şikayetçi olmazsam hırsızlık hiç durmayabilirmiş. Ben şikayetçi oluyorum. Hata yapmak fırsatını hiç kimsese vermiyorum, iyi de ediyorum. Çıktım yürüyorum. Gök rengine bakan da bir kelime patlıyor suratıma. -blues-. Hüzün diye çevirecek oluyorum dilim varmıyor. Doğuda insandan boş döndüğüm şeyin adıydı hüzün. Bunalım, çökkünlük ve sis. Sis doğanın blues hali, bana inanırsan. Günler geçiyor. Ayakkabılarım için sevinçliyim, yalınayak yürüyemeyeceğim bir coğrafya, sokaklar buz. Belki bundan tüm ayrıştıklarımız, olamaz mı? Biraz haksızlık olur, tümüyle yanlış da denemez ama. Kaderdir coğrafya. Bu soğuşunsa birazı insandan, birazı coğrafya. Sona yaklaşıyorum, bir gün daha batıyor batıda. Otuz altıncı gün bitti. On üç gün daha müddet veriyorum kendime. Böyle anlaşmamışım meğer, ev sahibem evden erken yolluyor beni. On üç gün berduşta kalıyorum. Hiç duymadığım şarkıları duydum bu ön üç gün boyunca. Tüm berduşları tanıyorum. Gece üşüyünce ısınmam için alkol almamı teklif

ediyorlar ne tuhaf, ben bir insan olmasını yeğliyorum. On üç gün bitti. Bir sürü şey oldu, kırk dokuz gün boyu. Çeviriler yaptım Fransızca’dan İngilizce’ye, berduşçadan insancaya. Hiçlikten suficeye, müzikten mimariye. melekçe’den, şeytanca’dan insan’caya... Gitmeden dinini soruyorum berduşa. Anlamsızca bakıyor, duymamış değil öfkelenmiş gibi. Biraz açıklıyorum. Filozoflardan, sanatçılardan örnekler veriyorum bana. Bilmediğini anlıyorum.

Hemen eve dönmüyorum. Başladığım yere geri dönen bir daire çizmedikçe bir şey anlayamayacağımı sanıyorum. Bir kadraj hamlesi boyu doğuya gittim. Bir ömrü burada geçirebilirim sanmıştım ilk ziyaretimde. Öyle olmadı şimdi, ne garip. Ne çok, ne çok garip. batı’dan döndüğümde ne çok şey eksik geldi şimdi. Vakit kaybetmeden eve dönüyorum. Birçok şey biriktirdim, bazısı bende kalsın. Topladıklarımınla yeni bir şarkı söylemenin niyetine giriyorum doğu ile batı arası coğrafyamda. Yeni bir şarkı, bir teklif sunuyorum dünyaya. Bundan böyle bir insan tanıdıkça şarkıya dönüyorum.

Kalbime dönüyorum. ■

Ne deseler ben fazlasıyım
Kırmızıdan çok mavi
En az siyah kadar gri
Değil aklımdan sayamazlar
Parmak uçlarımdan kalkan katarları
Turnalar yorulur melek şakırtılarına karışan şeytan fısıltılarından da
Dinmez benim ne söyleyişim, ne yürüyüşüm
Çünkü en çok yoldur bana yazılan
Dolu dizgin çakılırken dünyaya
Ata yadigarı bir aksaklık vurur sol bacağıma
Acıtır, yavaşlatır
gölgeler içre keskinleşir
akşamları şahlanan bir hüznün doğurur
Şavkı vurur gönlüm üstüne
Bir kırlangıç havalanır tüm coğrafyalara
Sabah ekmek ve zeytinden daha çok kan görmüş
Yaşlı güneşe dert yanar gaddarlığımdan
Oysa kızlar ne güzel yürür kadın ne hoş bakarken
Orada oldum topraktan
hınç, kılıç ve şiir orada yoğurdu unutkanlığımı

■ ali ramazan tokalı

GDP HOCASI

Rüzgâr Gibi

Bütün bu ışıltının, ruha sunulan neşenin ve kalabalığın üzerinde tut kendini; birazcık oluyorsa eğer o içten sevinmeler, insanlarla olan karşılaşmalarımızdaki sükunet hali, anlayış genişliği. Hani milyonlarcası, milyarlarcası- hangisi daha büyüktü bir durup düşününce- var ya insanların, biliyorum ne denli kıymetli olduklarını. Biliyorum her köşemde tuttıkları yerleri; ama yine de bu neşenin üzerinde tut kendini.

Dışarıya karşı bir parçacık güven, insan eder bizi. Kırılmalık korkusundan çok uzakta, kendi kendine yetebilmiş olma hali... Vicdanı insanın, onu kendine güzel kılar ve bundan da büyük bir şey olmamalı zannımca. Hiç düşünme bile o tertemiz ve dirayetli olduğunu sandığın vicdanın yalnız sende olduğunu. Bir insan, sıradan bir insan, nasıl karar kılar, nöbet alır, dağ devirir?

Şehirde atarız adımlarımızı, eğer çok seviyorsak içinde nefes aldığımız şehri, göğünü, bulutunu, bir manzarayı görmek için gidilen yolunu, o zaman mecburuz binlerce kere düşmeye. Biri demiş, "Mutlu olma takıntımız bizi mutsuz ediyor." Sonra bir kızın ananesi de demiş ki, "Kızım mutluyusan mutlu görün;

değilsen zorlamanın âlemi yok." Hiç. Dâima o söyler ben dinlerdim içimdeki şarkıyı, mesele bu değil. Hayat yani, biz siz onlar, göz ucuyla bakılacak bir şey olmadı hiç. Daima gözü dikilecek bir şeydi. Bu arada olma, burada olmak. Şehirde olmak. Çorba içmek. Adım atmak. Hiç hakkı olmadan dokunmak insanlara, özür dilemek gibi, kalkıp gitmek gibi, artık anlamak gibi, düşünüp de

Hayat yani, biz siz onlar, göz ucuyla bakılacak bir şey olmadı hiç. Daima gözü dikilecek bir şeydi. Bu arada olma, burada olmak.

yaşamamak. Herkesin hissettiği şeyleri, her şeye rağmen olsun dile getiren yürek: Cesur yürek. Ve çevresinde “Biz bunları biliyoruz efendim, geçelim bunları!” demeyen, yaşamayı bilen diğer yürekler. Çalış, şükret. En çok güvendiğimiz vicdanımız günü gelip de haksız, çok haksız olabiliyor yaşamak kavgası içersinde.

Görmüyor musunuz her gün, öyle gözlerle bakıp da anlayınca bir dumanın zehir gibi ince ince süzülüğünü, içimizdeki koskoca zalimi. Öbür yandan duymuyorum bile ben artık bu kavgayı. Nasıl oluyor? Çünkü kalabalığın üzerinde tutunca kendini, kalabalıktaki her bir insanı tutunca onun üzerinde, bir yer var, orada yaşıyoruz. Karar eyleyip isabet ettirip nöbet devralıp dağı deliyoruz. Dumanlı bulutlu karlı dağlarda yaşıyoruz hey! Kömür kokusu oluyor, hava soğuk; mis. Biliyoruz, rüzgâr gibi geçtiğini, rüzgâr gibi geçeceğini, rüzgâr gibi geçti çünkü. Bir yanımız kuş olup uçuyor göklere, bu hafiflik hissi karında; çünkü samimiyet, hani ışıl ışıl, karna verir sıcaklığı. Su içip arınmak gibi. Arınıp da kendi ruhuna hizmet etmek gibi. Bütün ruh-

Dipdiri hafızamdadır ki vallahi, bu kavgaya, nicesine, hazır geldim, düştüm de geldim, yuvarlana yuvarlana geldim. Bizzat ben geldim, hatırlıyorum. Kendimden biliyorum sizi, buraya nasıl geldiğinizi. Hepinizi üzerinde tutuyorum kalabalığın. Bunda ne var, şu olabilir mi? Keşfe açık olup şöyle hayretle bakmak dünyaya.

ların bezm-i eleste saygınlığına şahitlik etmiş olmak, insan olmak... “Hatırlıyorum!” diyebilmek. Ve dolayısıyla hatırlıyorum hazır olduğumu bugüne o günden. Hatırlıyorum, ilahi senaryoyu. Dipdiri hafızamdadır ki vallahi, bu kavgaya, nicesine, hazır geldim, düştüm de geldim, yuvarlana yuvarlana geldim. Bizzat ben geldim, hatırlıyorum. Kendimden biliyorum sizi, buraya nasıl geldiğinizi. Hepinizi üzerinde tutuyorum kalabalığın. Bunda ne var, şu olabilir mi? Keşfe açık olup şöyle hayretle bakmak dünyaya. Bendim diyebilmek o günleri yaşayan, bendim avuçlarıyla çağıran güneşi, yolda belde kalan, şu kenarlarda ağlayan, kaybetmiş olduğunu sanan, kendine çok gülen, yolu hiç bilemeyeceğini anlayan, ben-

dim. Bir üzülür bir de sevinir insan ne olmuş? Yani ne olmuş? Ben, hani rastgele söylüyorum. Boş, bomboş bir şey olabilir mi asılları bu lafların? Sanmam. Çok eminim ve hiç yanılmadım, bir tek bunda yanılmadım diyebilirim ki, hatırlıyorum, bu kavgaya ne kadar hazır geldiğimi. Yani birimiz, bir tekimiz de çıkıp demeyecek mi en mutlu anında, benden olmaz, olmadı, olmayacak diye. Nerden biliyoruz, nereden biliyorsunuz, Allah’ını seven söyler mi, söyleyebilir mi sebebini dirayetinin, kaskatlığının.

“Bu ne laflar böyle Fatma?” demiş Ramiz Efendi.

-Bir Anadolu çocuğunun okuyup adam olmak hayali. ■

“Biz Evleri Mescit Bilen Bir Medeniyetin Çocuklarıyız.”

Dil, felsefe, sanat, şiir ve din gibi bir çok alandaki eser ve fikirleriyle temeyyüz etmiş olan Prof. Dr. Turan Koç ile İslam sanatı üzerine bir söyleşi yaptık. Muhterem hocaya hüsnü kabulleri için hassaten teşekkür ederiz.

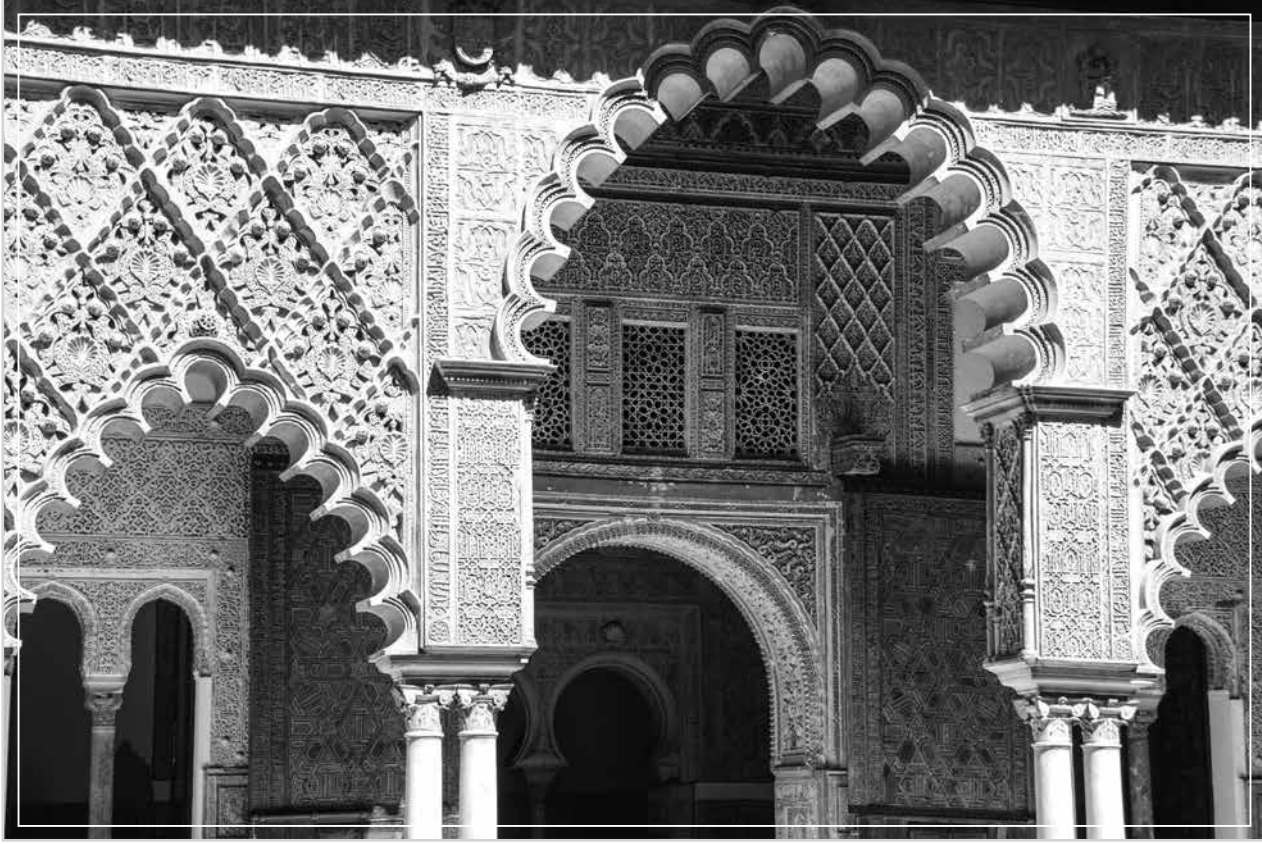
■ **A**limler dine dair birçok şeyi Cibril Hadisi'nden hareketle iman, İslam ve ihsan kavramları üzerinden anlamış ve açıklamışlar. Bugün sizinle konuşmak istediğimiz sanat ve estetik meselesi de bu kavramlardan üçüncüsü olan “ihsan” kavramı bağlamında ele alınıyor. Hatta siz bütün bir İslam medeniyeti için “ihsan boyutunun çiçeklenmesidir.” diyorsunuz. Tensip buyursanız evvela şunu sormak isterim. Bu kavramlar arasında bir hiyerarşi, tedricilik var mı, yani iman ve İslam kavramlarını anlamadan “ihsan” kavramının terkiibinde bulunan sanat ve estetik kavramını konuşabilir miyiz? Konuşsak da anlayabilir miyiz?

■ Evet, kuşatıcı ve kapsamlı bir soru oldu. Sorunuzun son kısmından başlayarak ce-

vaplandırmaya çalışsam herhalde daha iyi olur gibi geliyor.

İman, İslam, ihsan kavramları arasında tedricilik hem var hem yok. Yani, bunların üçü bir arada. Biz bunları zihnen ayırabiliyoruz. O bakımdan belki bunları olsa olsa protokol sırasına koyabiliriz. Protokolde iman önceliklidir. Önce tefekkür boyutu gelir. Sonra davranış, ondan sonra da nasıl davrandığın gelir. Dolayısıyla iman, İslam ve ihsanı; bir hakikatin, bir gerçekleşişin, tahakkukun üç köşesi, üç kenarı, üç sac ayağı şeklinde değerlendirebiliriz. İman olduğu zaman, yani bir şeye kendinizi vermiş iseniz, bu ister istemez sizde yankısını bulacaktır. Şöyle diyelim; iman, tefekkür boyutunu ifade ediyor. Dinimizi, medeniyetimizi, kültürümüzü... Bu işin içinde

mutlaka bir düşünce var. Yani inanmak bir düşünce; ama daha köklü, daha varoluşsal, bizi daha derinlerden saran sarmalayan bir düşünce. Kendimizi oraya yerleştiririz. Orası için varoluşsal şekilde bütün varlığımızla cevap verdiğimiz ve cevap bulduğumuz bir düzey diyelim.

İslam, bu derin tefekkürün davranışlarımıza dönüşmesi anlamına geliyor. Şimdi bu davranışlarımızın nasıl gerçekleştiği, hangi dil ve düzeyde ortaya çıktığı sorusunu soracak olursak o zaman ihsanı gündeme getirmemiz gerekiyor. Bir örnek vereyim. Diyelim ki bir insan -mümin- ihlas ile namaz kılıyor. Bu İslam boyutudur ve kişinin Müslüman olduğunu gösterir. Niçin kılıyor dedığımız zaman; o tefekkür boyutu. Çünkü inanmasa yapmaz bu işi. Bütün varlığı ile kendini bulduğu, varlığının anlamına erdiği bir yerde, bir hakikati bu şekilde gerçekleştirmek istiyor. Orada imana iniyoruz. Şimdi bunu nasıl kılıyor? İlmihal

bilgisi düzeyinde “tadil-i erkân üzere” diyoruz. Yani eli, ayağı, kolu, gözü, kulağı hep uyum içerisinde. Tüm organlar eyleme bir bütün olarak katılıyor. Bir sahabiye “Nasıl namaz kılıyorsun?” diye soruyorlar. “Önce,” diyor, “mescide giderim.” Mescit deyince hemen camii diye anlamayın. Namaz kılacağı bir yere varıyor. “Orada önce otururum, gövdem sükûn buluncaya kadar otururum. Ondan sonra kalkar namaz kılarım” diyor. Tabii, ihsan peygamberimizin tanımlamasıyla, Allah’ı görüyormuş gibi, namaz kılmak şeklinde tanımlanıyor. Biz bunu; sen O’nu görmesen bile O’nun seni gördüğü anlayışı, şuuru içinde namaza dur şeklinde telkin ediyoruz arkadaşlarımıza, çocuklarımıza... Ama ihsan sadece bu düzeyde kalmıyor. Çok geniş boyutlu.

“İhsan” vermek demektir. İhsan bereket demektir. İhsan her şeyden önce güzel olanı yapmak demektir. İşte onun için Allah (cc) Kur’an-ı Kerim’de: “Allah Muh-

sinleri sever.” diyor. Hadis bunu bir başka boyutuyla vurguluyor: “Kadın erkek her Müslümana güzel olanı yapmak farz kılınmıştır.” diyor. Ama güzel olanı güzel bir şekilde yapmamız gerekiyor. Şimdi bu açıdan baktığımız zaman namaz ve oruç bunun bir boyutudur. Diyelim ki masa yapacaksınız. Niçin yapıyorsunuz bunu? Önce tefekkür boyutu geliyor. Ondan sonra bunu nerede kullanacağınız boyutu geliyor. Ama masa da masa olacak; o zaman iş ihsan boyutuna geliyor. Bunu her işinizde uygulamanız mümkün. Şimdi bunu sanata uyguladığınız zaman, ister istemez bu ve benzeri birçok ayet, hadis ve sahabelerin yorumları, anlayışları ve özellikle Peygamberimizin yürüyen ve yaşayan bir Kuran olarak hayatta; Medine’de, Mekte’de yaptıklarının, bir yerde bizde uyanırdığı, telkin ettiği şeyleri, müminlerin hayatın her alanında gerçekleştirmesi anlamına geliyor. Öyle olunca bizim medeni-

O bakımdan, “sanat” dediğimiz zaman önce bizim Kuran’ın ortaya koyduğu, Peygamberimizin hayatından gördüğümüz; varlık tasavvuru, bilgi anlayışı ve değer telakkisi gelir...

yetimiz, bugün anladığımız anlamda salt bir estetik kaygı veya sanat eseri üretelim diye o güzelim şaheserleri sadece bu amaçla ortaya koymuş bir medeniyet değil. Bu bir yaşama tarzıdır. Var olma biçimidir. Bu var olma biçimi de böyle birtakım ekonomik, askeri veya daha dar anlamdaki yaklaşımlarla da izah edilecek bir şey değil. Allah beni yeryüzünde hakikate varis kıldığına göre ve Kuran’da da Allah güzel olanı yapanı muhsinleri sever dediğine göre, ben bunun gerçekleştiricisi olacağım, demektir. Yani kahraman aranmıyor. “Aradığının donunda kendin ol.” derler. Mühim bir atasözüdür bu. İşte her insan biricik olarak ihsanı; iman ve İslam ile birlikte gerçekleştirme çabası içinde olunca ve kemale erme düşüncesi içinde bunları yapınca, mükem-

mel eserler yapmış.

Bu mükemmel eserlere bugün biz “sanat eseri” diyoruz. Bir cami her hâlükârda mimari bir eserdir; ama bir başka açıdan baktığımız zaman en az sanat olandır. Çünkü orada mühendislik de var, bilgi de var. Ama her şeyden önce o, söz konusu hakikat anlayışının belli bir bölge, dönem ve o dönemde yaşayanların idraki üzerinden oluşuyor. Bu da İslam imanının üzerinde gelişen bir oluş, bir gerçekleşiş. O bakımdan, “sanat” dediğimiz zaman önce bizim Kur’an’ın ortaya koyduğu, Peygamberimizin hayatından gördüğümüz; varlık tasavvuru, bilgi anlayışı ve değer telakkisi gelir... İslam dünyasının herhangi bir yerinde gördüğümüz eserlerde bir uyum, ahenk birliği

varsa veya onlarda bir nezaket, bir zarafet bir hüsün ve cemal parlıyorsa, bu onların iman, İslam ve ihsan anlayışını gerçekleştirme kaygısına dayandıkları içindir.

■ Bugün biz İslam medeniyetini okumaya, anlamaya çalışırken hep camilere kervansaraylara, medreselere yani mimari eserlere bakıyoruz. Elbette bu eserler üzerinden bir okuma yapıp sonuca gidilmesi tabii sayılabilir. Ama baktığımızda İslam’ın gayesi yeryüzünü imar etmek, -rahmetli Turgut Cansever’in deyimiyile, dünyayı güzelleştirmek- insanı da islah etmektir. Yani mekân ve insana ilişkin tasarruf söz konusu; ama mekândan daha çok insan merkezde. İslam’ın medeniyet telakkisi de daha çok insan üzerinden tecessüm ediyor. Ancak bugün biz insanı iskalayarak daha çok mabet, medrese mimarisi gibi zahiri alametler üzerinden İslam Medeniyetini anlamaya çalışıyoruz. Bu eksik bir okuma değil mi? Bu eserleri ortaya koyan hâkim veya arif denilen insan tipine baksak daha çok şey söylemez mi bizlere? Bu form üzerinden okuma teamülü bizim kendi medeniyetimizle rabita kurmamıza mani olup sadece şekilsel bir temasta kalmamıza sebep olmuyor mu?

■ Sorunuz cidden hem çok derin, hem de katmanlı. Ama soruyu ikiye ayırarak onun hizasında yol alabiliriz. Birincisi İslam sanatı; sanat için sanat kaygısıyla ortaya koyulmuş değil. Bu bir hayat tarzının mükemmeli ortaya koyma kaygısı ve anlayışının tezahürüdür. Bunu anlamak için önce Kur’an ve peygamberimizin hadislerine gitmemiz gerekiyor. Onları sadece gramatik olarak, yani bu kelime sözlükte bu anlama gelir şeklinde değil; vahyin indiği dönemde, dilin dışındaki bağlam dediğimiz ortamda insanların bundan ne anlaması gerektiğine ilişkin telkin ve duygu yüküyle anlamak gerekiyor. Şimdi oradan bakınca, Kur’an-ı Kerim kendi cümlelerine “ayet,” “işaret” diyor, “sembol” de demiyor. Za-

İslam sanatının epistemolojik gayesinin, yani bize bildirmek istediği şeyin bizim idrakimizi yükseltmek ve anlayışımızı genişletmektir.

man zaman “sembolizm” tabiri falan kullanılıyor. Hatta çokça kullanan var; ama sembolizmde aşırılığa gittiğimiz zaman çok muhataralı (din açısından tehlikeli) bir şeyle karşılaşacağımızdan eminim. En azından şöyle söyleyeyim: Bu Yunan heykellerinin çok büyük bir bölümünü, o günkü toplum, insanlar kendi tanrılarını yeryüzünde temsil edecek bir şey bulmak kaygısıyla yaptılar. Yani bunlar bir yerde inandıkları tanrılar sembolize eden nesnelere. Onlar bugün gördüğümüz şekilde ve anlamda salt bir sanat eseri değildir. Kısaca, sembolizmde sembol, çok büyük ölçüde sembolize ettiği şeyin yerine geçer. O yüzden, bu hususta dikkatli olmak gerekiyor. Şimdi ayet ve işaret olunca o zaman tabiatı, tabii olaylar, olgular dediğimiz her neyse bunları bir ayet, bir dil olarak okumamız gerekiyor. Bu anlayıştan yola çıkarak, İslam sanatını icra edenlere ve bugün bu konuda yorumda bulunanlara, kafa yoranlara göre, İslam sanatının epistemolojik gayesi, yani bize bildirmek istediği şey bizim idrakimizi yükseltmek ve anlayışımızı genişletmektir. Daire-i irfanımızı açmak ve idrakimizi öteye sarkıtmak, öteyle buluşturmak, bizi maverai bir ses, soluk yakalayacak düzeye getirmektir. Pratikteki gayesi de hayatı güzelleştirme fonksiyonunu yerine getirmektir. Böyle olunca, sadece sanat için sanat yapmıyoruz. Hakikatin sesi, rengi; hangi dönemde, hangi çağda, hangi bölgede ise biraz ona göre biçim alıyor. Hatta Arapça, Farsça, Türkçe gibi geleneksel İslami diller

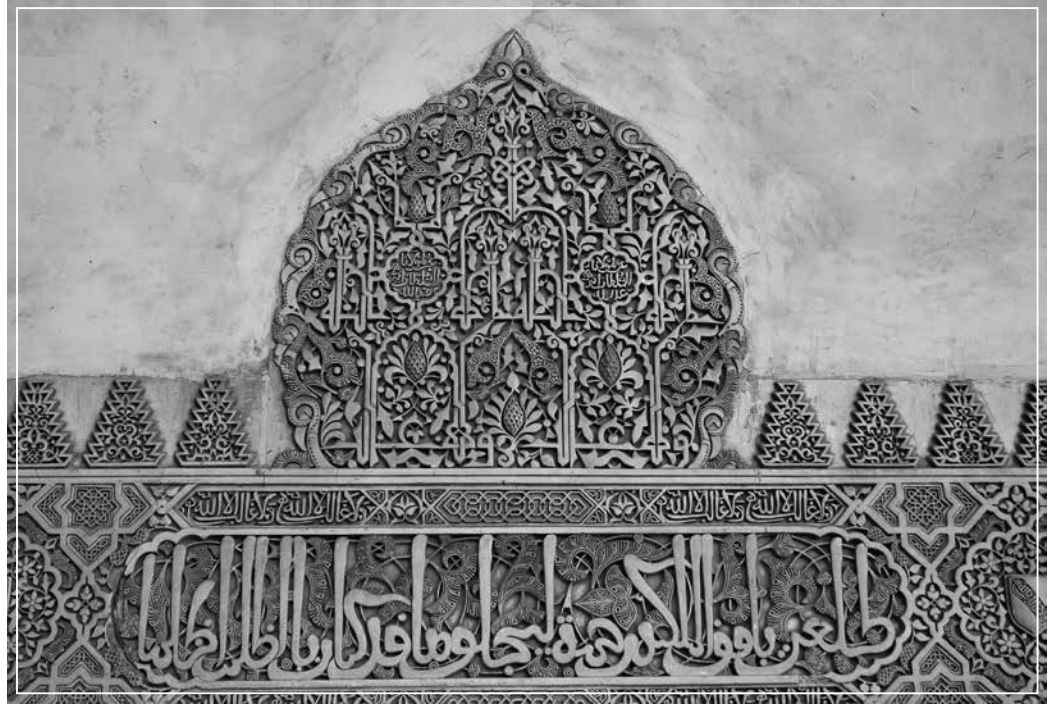
açısından veya davranış olarak kıyafetinin, elbisesinin yakasını nasıl diktiğine kadar hiç fark etmeksizin hepsinde o mana önemli. Dolayısıyla, insanın doğumumuzda hazırlanan kundakta da bu sanat vardır, en son dünyasını değiştirençe uğurladığı yerdeki mezar taşında da bu kaygı vardır. Mezar taşını niçin öyle yonttuğu bile burada önemli. Öyle olunca, bunu biraz önce arz etmeye çalıştığım varlık tasavvuru ve varlıkların tabiattaki düzen, ahenk, uyum, tasarım gibi kelimelerle ifade ettiğimiz bir gayeye matuf olarak yaratıldıkları anlayışı üzerinden gidersek anlarız. İslam sanatı hem yaptığının güzel, mükemmel olmasına, hem de bunu hangi gaye ile yaptığı konusuna çok büyük bir önem vermiştir. En azından bize bir ima, bir işaret, bir ipucu verme; bizi hakikatin yakınına götürecektir, hazretle buluşturacak, dolayısıyla bize var olma sevinci aşılacak bir dili yakalamayı öne alır. “Hazret”i açmak istiyorum biraz. Mevlitte var ya, “Yâ İlahi hazretinden hacetim.” diyor. Hazret, hazır bulunma anlamında... “Şu an yanımda olan, hâzır ve nâzır olan Allahım, senden istediğim şu” demek istiyor burada. Hani Kur’an-ı Ke-

rim; “Ne tarafa dönerseniz dönün O’nun yüzü oradadır” diyor.

Şimdi, okullarda “yüz” kelimesinin kaç anlama geldiğini öğretiyoruz. Kelimenin dört anlamı öğretiliyor; ama beşinci anlamı öğretilmiyor gibi geliyor bana. 100 rakamından söz ediliyor, denizde yüzmekten söz ediliyor, yüzümüzden söz ediliyor, bir de deri yüzmekten söz ediliyor. Ama mesela “senin yüzünden” diye bir cümle kurduğumuzda bu anlam önceki saydıklarımız içerisinde yok. Bu kâinatın (kâinat dediğimiz şey bütün olgu olaylar demeti) kimin yüzünden olduğunu anlayacak bir derinlik ve yükseklik kazanırsak bu önemli.

Burada bir başka konuya geçeceğim. Sanat eseri dediğimiz zaman bir fert var. Bu boş birisi değil. Duyguları, düşünceleri, kaygıları, sevgisi var. İnsanız işte. Hani Sadi Şirazi “Yek katre hûn ve hezâr edîşeest” diyor. Yani insan; bir damla kan binlerce kaygı düşünce, endişeden ibaret. Bu, sanatta önemlidir. Bunun karşısında bir de toplum var. Eğer bir şey söyleyecekse bu toplumun anladığı, anlayacağı; onların düşüncelerine yakın bir düzeyi temsil eden bir

Sanatçı sadece kendi psikolojik yönelişlerinin, kaygılarının ve korkularının yumağında dönüp dolaşmak ve onları bize açmakla büyük sanatçı olamıyor.

dille söylemeli. O zaman bu fert üslubunu ister istemez toplumdan alır. Diyelim ki Türkçe konuşan biriye Türkçe konuşan toplum içindedir; onlar nasıl konuşuyorsa ister istemez sanatçı da öyle konuşacak. Toplum Rusça, Arapça konuşuyorsa, o da öyle. Ama bu Rusça da Türkçe de durduğu yerde durmuyor, değişiyor. Bunlar yüzyıl önceki diller değil. Bir de o dönemin başka dilleri (mesela sanat gibi, mimari gibi, şiir gibi, kıssa gibi...) başka imkân ve üslupları da buluyorlar. Biraz toplumsal dediğim bu. Fuzuli o gün çevresine bakıyor kaside yazıyorlar, gazel yazıyorlar, naatlar yazıyorlar ve bunları aruzla yazıyorlar. O da öyle yazıyor. Selçuklu mimarları bakıyor, o günkü şartlarda Konya Allaaddin Camii, Kayseri Hunat Camii ve medresesi belli bir tarzda yapılmış. Çok sütunlu, çok ayaklı, taç kapılı. Özellikle kapıda ihtişam var; ama içeri girdiğimizde sade. Düz dam şeklinde örtülü. Uğraşsalar kubbe yapamazlar mı? Niye yapamamışlar? Bundan çok daha önce kubbe yapılmış; ama onun yerine o günkü geçerli üslup bu. Onun için bu üslubu alıyorlar. Şimdi sanatçının bir kendisi

var, bir de o günkü geçerli olan üslup. Bu üslubun içinde hakikati ısıtması gerekiyor; kendi bireysel algısı üzerinden o üslubu da tanıyan ama kendi üslubunu da geliştirecek bir dil kullanması gerekiyor. Mimar Sinan'a geliyoruz. Mimar Sinan bilmiyor muydu Hunat Camii'ni? Kayseri'de camii görmüştür. Fakat öyle bir camii yapmadı. Sanatçı kendisini tekrar etmek istemiyor. Ama Hunat Camii'nde ışyan hakikatle Süleymaniye ve Selimiye camii'nde ışyan aynı hakikattir. O döneminin üslubunu oradan alıyor. Ve onun içerisinde kendi bireyselliği ile müstesna bir düzeye çıkıyor. Temeyüz ediyor, seçkinleşiyor, öne çıkıyor yani. Dolayısıyla sanatçı sadece kendi psikolojik yönelişlerinin, kaygılarının ve korkularının yumağında dönüp dolaşmak ve onları bize açmakla büyük sanatçı olamıyor. Sanatçının bir kez arkasındaki dünya görüşünün, temsilcisi olduğu ve yaslandığı dünya görüşünün dilini kullanma kaygısı olursa (İslam sanatı için kesinlikle bu böyledir.) daha aydınlık sanat eserleri ortaya çıkıyor.

■ Hocam, dediniz ki, **sanatkâr bir topluluk içerisinde yaşıyor ve o topluluğun gerçekle-**

ri de onu bir şekilde etkiliyor. Salt etken o değil ama etkiliyor. İslam'ın sanata ve sanatkâra yüklediği anlam veya İslam sanatkârlarının ortaya koyduğu eserlerde tecessüm eden hakikat meselesi diğer toplulukların haliyle medeniyetlerin tasavvurundan farklı bir şekilde tezahür ediyor. Mesela bugün Teoman Duralı Hoca'nın "İngiliz Yahudi Medeniyeti" dediği hâkim Batı Medeniyeti seküler referanslar üzerine kurulmuş. Gerçekten de bu medeniyetin sanatkârlarının hayatlarına baktığımızda cinnat, bunalım ve bohem var. Bu insanlar büyük sanatkârlar olmuşlar; ama hayatları huzursuzlukla geçmiş, çok çileli olmuş. Bu eserler bir arayışın, ama daha çok bulamayışın tezahürü gibi görünüyor. Ancak İslam medeniyetinde ortaya çıkmış büyük sanatkârlara baktığımızda yaşamlarında böyle büyük kırılmalar yok. Eserleri bir kemalin taşması, belki bir bulmanın neşesiyle yapılmış gibi. Batılı sanat arayıp bulamayışın, İslam sanatı ise bir bulmanın vecdi ile söylenmiş gibi desek katılır mısınız?

■ Efendim, katılıyorum. Sanat zaten bir buluşun şu veya bu şekilde bir ifadesi olarak

ortaya çıkıyor. Mevlana'nın şiiri kendi bulduğu, bulunduğu, erdiği, vasıl olduğu o ne ise bizim sufilere terminolojisiyle "vicdani zevk" dediğimiz şeyden doğuyor. Onun şiiri bu tecrübenin kendisi değil, ama bu tecrübenin ne olduğuna ilişkin çok önemli ve birinci elden bize bir tercüme, bir yorumdur. Burada ikinci bir şey söylenebilir. Bizim sanatımız, bugün sanat dediğimiz sanat eserlerimiz sanat eseri olsun diye yapılmış eserler değil.

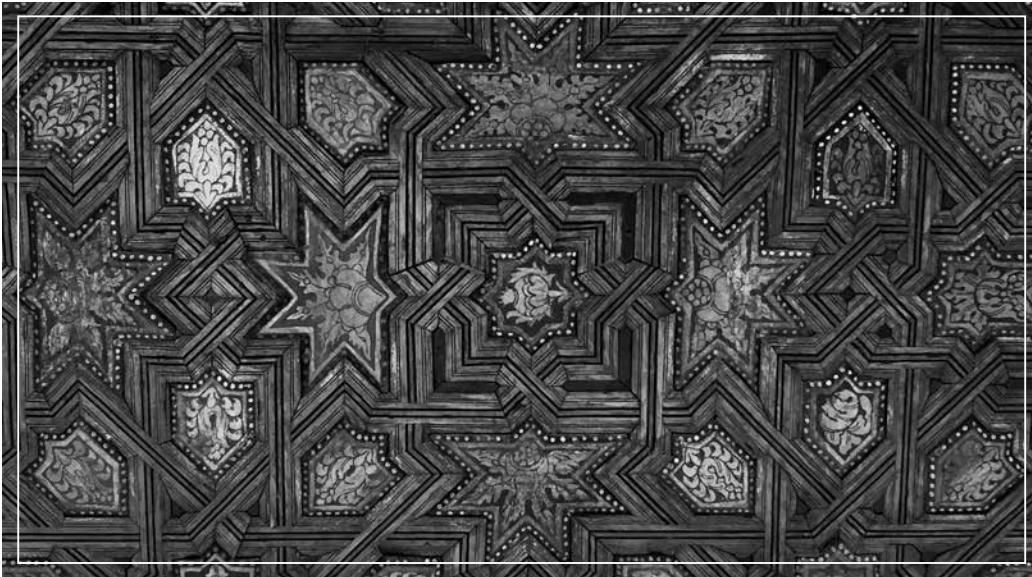
■ Bu yüzden de bizde müze yok.

■ Müze de yok ve bir de "Ben sanatçıyım; sanatsal kaygılarla bunun böyle olması gerekir." de yok. Bu sanatsal kaygıları kim ortaya koyuyor? Yine üslupla ilgili bir şey. Şiir veya resim akımları çıkıyor. Bu akımlar belli şeyleri dikte ediyorlar ve ona göre resim çizmeye çalışıyor insanlar. Yani bir

yorum veya akımın görüşüne ikna olmuşsanız o tür eserler ortaya koymaya çalışıyorsunuz ve bu parça bölük bir şey oluyor. Medeniyet bir bütündür. Kültür bir bütündür. Orada; kadını erkeğinden, erkeği büyük babasından, toplumu birbirinden ayırmıyorsunuz. Onun mektebi camisinden, camisi kışlasından, kışlası başka herhangi bir düğün salonundan farklı yürümüyor. Bunların hepsi bir ahenk içerisinde oluyor. Medeniyet bütün bunlara aynı tempoyu, aynı hızı, aynı ahengi verdiği için bir uyum oluyor. Mesela dışardan baktığımız zaman (Bizim Selçuklu medreselerinde özellikle bu böyledir.) cami mi yoksa başka bir şey mi, hatta hamam mı olduğunu bile bilemezsiniz. Öbür tarafa gelince, (malum birkaç tane medeniyet var.) bu medeniyetlerin dillerindeki farklılık, değişiklik onların eserlerini, anlayışlarını dayandırdıkları

dünya görüşünün temel ilkeleri arasındaki farklılıktan kaynaklanıyor. İslam medeniyeti diyoruz bu medeniyetin kurucu kaynağında Kur'an-ı Kerim ve peygamberimizin hayatı var. Eğer Hint medeniyetinden bahsediyorsak bunun kaynağında Bhagavad Gita var, Vedalar var. Bunları alsanız Hint medeniyeti kekeme hale gelir. Hatta onların çoğu sanat eserlerinin niçin yapıldığını izah etmekte epeyce zorlanırsınız. Hıristiyan medeniyetinden de İncil'i çekerseniz böyle bir şey onun başına da gelir. Ama Hıristiyan medeniyetinde epeyce başka girdiler de var. Elimizdeki İncil bile Hz. İsa Efendimizin konuştuğu dille değil. Yunancaya çevrilmiş, Pavlos araya girmiş, arkasından Roma medeniyeti girmiş, arkasından hümanizm girmiş, arkasından Rönesans ve Reform hareketleri... Özellikle Rönesans'tan sonra merkeze insanı koymuş Batı uygarlığı. Ama 19. yüzyıla gelindiğinde insan da kaybolmuş. Tabii insan ölünce hikmetini de kaybetmiş oldu. Şimdi çok şükür bizim medeniyetimiz böylesi bir tükeniş yaşamıyor. Üstü örtülü bir şekilde de olsa yaşıyor. Başka türlü ifade edecek olursak, odadaki ocak gümbür gümbür yanmıyor, ama oda hâlâ sıcak. Böyle bir ortamda yaşıyoruz. Ocaktaki közün üstü biraz kül bağlamış ama bunu üflediğiniz zaman çok daha diri bir uyanışın yaşanacağına inanıyorum. Bu kıvamı yakalayan sanatçıların bugünkü üslup vasıtasıyla hakikati ressamça çizgisine, şairse kelimesine, dizesine yükleyecek imkânı bulacağına inanıyorum. Sanatçı o zaman hem bir hakikati dile getiriyor, hem de mükemmele ulaşma arzusunu kendi çapında gerçekleştirmiş oluyor ve hem de sanat yapmış oluyor. Buna "sanat" da diyoruz; ama aslında bu bir hayattır. Bu seviyeye sanat, estetik kitapları okuyarak da ulaşabiliriz; ama ecdadımız, yani atalarımız öyle yapmamış. Mimar Sinan medresede estetik diye bir ders almamıştı; ama o inandığı Allah'ın yerlerin ve göklerin en

Bu kıvamı yakalayan sanatçıların bugünkü üslup vasıtasıyla hakikati ressamça çizgisine, şairse kelimesine, dizesine yükleyecek imkânı bulacağına inanıyorum. Sanatçı o zaman hem bir hakikati dile getiriyor, hem de mükemmele ulaşma arzusunu kendi çapında gerçekleştirmiş oluyor ve hem de sanat yapmış oluyor.

güzel, eşsiz, örneksiz, biricik, yegâne, yek-ta, yaratıcısı olduğu anlayışına sahipti. O bakımdan, onlar genellikle sanat söz konusu olduğunda söylendiği gibi taklit etmekle uğraşmadılar. Kaldı ki Mimar Sinan'ın yaptığı Süleymaniye Camii neyin taklididir? Tabiatla ona benzetebileceğimiz hiç bir şey yok. Onlar bir yerde Allah'ın yarattığı şeylerdeki hikmeti gözeterek sanat ortaya koydular.

Mehmet Akif Ersoy'un da Süleymaniye Camii ile ilgili bir dizesi var. "Mabuduna yükselmek için ilme basan." diyor. Bu sanatın temelinde ilim var. "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" daki soru ta buraya kadar gelebilir. O zaman bilgi dediğimiz ne? Kur'an-ı Kerim'in ilim dediği ne? O günkü şartlarda müşrikler yazma biliyordu. O zaman Müslümanın bildiği ne? Bu bilgiyi elde eder ve bu bilgiyi merkeze alır ve bilginin üzerinde bir şey gerçekleştirmeye çalışır iseniz işte o işe sanat eseri diyorlar. Onun için, bizim temsil edici sanatımız, bugün sanat eseri olarak gördüğümüz ve temsil edici değeri olan eserlerimizdir. Bu, herhangi bir yerdeki bir çeşme olabilir, İran'daki cami olabilir, Basra'da, Fas'ta olabilir. Bunların hepsinin dillerindeki birlik işte buradan, yani "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" ayetinin sorduğu bilenler tarafında oldukları için aynı şekilde ortaya çıktı.

■ **Peki İslam sanatının kaynağı ve gayesi nedir desek?**

■ İslam sanatının kaynağı, can damarı Kur'an-ı Kerimdir. Ve Kur'an-ı Kerim'in peygamberimizin hayatı, tavsiyeleri, öğütleri, emirleri üzerinden hayatla buluşmasıdır. İslam sanatında peygamberimizi parantez içine alacak olursak bu geldiğimiz yere gelemeyebilirdik. İslam medeniyetinin gelişmesinde bir numara peygamberimizdir.

Mescid-i Nebevi aynı zamanda evdir. Bir

Onlar bir yerde Allah'ın yarattığı şeylerdeki hikmeti gözeterek sanat ortaya koydular.

Müslümanın evi camiye andırır, mescidi andırır. Mescitte bir harem kısmı vardır, orası has odadır, bir de selamlık kısmı vardır. Aynı şey evlerimizde de vardır. Bir harem kısmımız vardı, bir de misafir kabul ettiğimiz daha geniş avlumuz vardı. Bu benzerlik durup dururken ortaya çıkmıyor. Zaten mescitle ev iç içeydi. Yani biz evleri mescit bilen bir medeniyetin çocuklarıyız. Bugün o kaygıları onlar gibi güdüyor muyuz? Gütmeyenler çıkıyor ama bu anlayışı da gündeme getirmek gerekiyor. Bağışlayın, tuvalet taşının yönünün belirlenmesi basit bir şey değil. Bunun üzerinde bile durmuşlar. Şimdi bu sanat tabi! Tuvaletin eşliğinin nasıl konacağı, odalarımıza kaç basamakla girileceği, bunların hepsi bizim hayat tarzımızın bir yerde talep ettiği şeylerdi. Ayakkabılar biraz aşağıda kalır, ondan sonra terlikler kısmı gelir, ondan sonra halı kilim gelir. Yahyalı halısı olsa daha güzel olur. Oradan

halılara basardık. Sezai Karakoç "Halıları öpe öpe nakış yapar nakış gibi ayaklar" diyor ya. İşte öyle mutlu mesut yaşamışız. Bu hep gözetilmiş. Mesela halı dokumuşuz. Şimdi halılarda resim var, ama klasik halılarımızda resim yok. Sadelik var.

Şimdi sorunuzun bir diğer kısmına gelirsek; buradan öyle bir şey işiyor ki sanatçı bunu bulacak işte. Sanatçı birey, biricik, yegâne olarak, kendi duyduklarını eğer ışıtabiliyorsa ortaya koyduklarıyla o ışıktan biz bir başka yere gitmenin yolunu anlayabiliriz. O bakımdan bizim halılarımız, camilerdeki nakışlarımız, Rumi sanatı dediğimiz geometrik süslemelerimiz ve arabesk dedikleri o şeylerin hepsinin söylediği, anlattığı; tabiatla takılıp kalma, bu cilanın öbür tarafına geç, bu eserler seni başka bir yere götürsün demektir. Sanki anlattıkları cennet tasviri! Aydınlık, camilerimiz aydınlıktır. Sanatımız aydınlıktır. Hele işrakî ise minyatür çizen daha aydınlık bir minyatür çiziyor. Çünkü öyle inanıyor.

Bizim sanatımızda sanat, sanatçının kendisine çekmiyor. Sanat eseri bana bağlan demiyor. O bizi bir üst basamağa atlatacak, yükseltecek atlama tahtası işlevi görüyor. O herkese aitti. Doğrudan doğruya sanatçının malı değildi. O bakımdan çoğu sanat eserlerimizde sanatçı, altına imza atmamıştır. Nice musaf hatları var ki, hangi hattata ait olduğunu bulmaya çalışıyoruz. İsimlerini yazmamışlar.

■ **Bu biraz evvel ifade ettiğimiz medeniyetlerin hususiyetleri arasındaki bütünlük en çok sanat boyutunda geçerli herhalde.**

■ Özellikle sanat boyutu için geçerli. Yani sanat bir medeniyetin en başta gelen dili. Camileri andık ki cami bizim İslam sanatlarının cem olduğu yerdir. Görsel var, mekân düzenlemesi var, ritim var, ses var... Kur'an-ı Kerim'in gözden gönle indirildiği yer orası, evimiz, hayatın tam merkezi... İşte buna sanat diyoruz. Nasıl ayıracağız?

Ayıramıyoruz. Sezai Karakoç'un demesiyle söylüyorum. Bu sanat eserlerini din ortaya koyar. İhsan boyutu ile bunları ortaya koyuyor. Tekrar bunların yeri geldiğinde, imanın, İslam'ın hatta ihsanın ne olduğunu korumanın kalkanı oluyorlar. Önemli olan bunları sanatçısı, padişahı, veziri, âlimi, işçisi kimler var ise orada onların uğultusu içerisinde telakki etmektir. O zaman onun yanına onun kadar güzel başka dil ve üslupta başka eserler de koruz. Sanatçı tekrarı sevmez. Bu da yine dini bir şeyden geliyor. "külle yevmin hüve fi şe'n", yani "O her gün bir iştedir." diyor Allah. Biz hep yeniden yaratıyoruz. İbn-i Arabi diyor ki "lâ tekrara fi't- tecelli!". Yani "Tecellide tekrar yoktur." O zaman bu medeniyetin dili sadece bir tane değildir. Bu yüzden, özellikle gençlerimizin, mimaride ve ekonomide yetişeceklerin, ahlak üzerine kafa yoracakların, sanat ve düşünce dünyasına açılacakların, kendilerinin söyleyeceği bir şeyleri olursa, hakikati kendi seslerine bindirirlerse, bu şekilde ortaya koyarlarsa hakikat yine başka, yeni bir şekilde seslenir. Herhalde bir medeniyetin görünür olması da o şekilde olacak.

■ İslam sanatlarını bir protokol sırasına koysak sıralama nasıl olur veya ilk sırayı hangi sanat alır?

■ İslam sanatının herhalde öz be öz kendi malı olan sanatı hat sanatıdır. Yani görsel hale getirilmesi için uğraşmış hattatlarımız. Hafızlar kulaktan gönle indirirken, hattatlar gözden gönle indirmeye çalışmış Kur'an'ın hakikatini. İslam zuhur ettiğinde bu yazı karıncalar gibi bir takım şekillerdi. Ama Müslümanların kendilerini besleyen ayet ve hadisleri nasıl daha mükemmel, daha görkemli, daha ihsan üzerine, daha cemil yazarız kaygısı bu hat sanatını doğurmuş. Bu bakımdan, şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: İslam yazıyı sadece bir iletişim vasıtası olarak görmemiş. Sadece mesajı değil, o mesajı en estetik şekilde iletmenin

de kaygısını taşımış. O yüzden, insanlar güzel hatla kaleme alınmış yazıları anlamasa bile duvarına asmak istemiş ve hâlâ çokça asan var. Latince ile şimdi ben size ne kadar güzel yazarsam yazayım, asmazsınız. Bizim öz be öz sanatımız hat. Her nereye girmişse orayı güzelleştirmiş. Cilde, kitaba girmiş, kitap güzelleşmiş. Camiye girmiş, güzelleştirmiş. Kubbe kasnaklarına girmiş, güzelleştirmiş. Çeşme alınların girmiş, güzelleştirmiş. Girmediği yer yok. Birinci sanatımız hat sanatı. Öz be öz kendi malımız. Diğer sanatları başka medeniyetlerden de almış, kendi bünyesine katmış, onu yoğurmuş yorumlamış, kendi hakikatinin dili haline getirmiş. Mesela mimaride bunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bir kubbe yapıyor iseniz bunun statüğünün bir başka yerde nasıl olduğuna ilişkin kaygı hep olmuştur. Onu öğrenmekte hiç bir beis görülmemiş. Ama onu öğrendikten sonra kendi yorumu için kullanmış. Mesela Ayasofya'yı yıkmamış. Ona minareler ekleyip kullanmış. Bu bakımdan sanatımızın hiç birini ayırmayız. Hepsi birbirinin içinde diye rahatlıkla söyleriz. Ama hat gibi bazıları çok yaygın olmuş.

■ Muhterem hocam bu güzel röportaj için çok teşekkür ediyoruz.

■ Sağ olun, var olun efendim.

Sanatçı tekrarı sevmez. Bu da yine dini bir şeyden geliyor. "külle yevmin hüve fi şe'n", yani "O her gün bir iştedir." diyor Allah. Biz hep yeniden yaratıyoruz. İbn-i Arabi diyor ki "lâ tekrara fi't- tecelli!". Yani "Tecellide tekrar yoktur." O zaman bu medeniyetin dili sadece bir tane değildir.

Unutmadan

“**S**öyle irice bir kelime bul da ok at-sın yüreğime” der Zarifoğlu. Etrafta söylendiğine şahitlik ettiği kelimeler mi yoksa insanlığın en tehlikeli hastalığı “şüphe” lerin oluşturduğu çelişkili beyanlardan sıkıldığından mı böylesine içten bir cümle kurdu bilinmez. Şayet herkes kendi gerçeği kadar pay alıyorsa okuduğundan bende böyle bir algı oluşturduğunu söyleyebilirim.

Bazı kelimelerin sözlüktekenden daha anlamlı olduğuna kendi adıma yeterince tanıklık ettim. Ortaya atılan yolundan sapsımış yorumların yaşattığı karamsarlığa binaen “kadın” ın işte tam olarak böyle bir kelime olduğuna, üzerinde yapılan toplum mühendisliğinin bıktırıcı bir yoğunluğa erişmesinden ve bütün yıpranmışlığına rağmen hala yüreklere bir ok atabilmesinden kanaat getirdim.

Topluma dair bir değişiklik veya insanlara yeni bir yaşam tarzı ve düşünce empoze edilmek istendiğinde işe kadın üzerinden başlanır. Toplumda birey olarak vatandaşlığın yanı sıra anneliği bünyesinde barındırması ve ailenin temel taşı olması sebebiyle vazgeçilmez bir konumda duran kadın,

Kadın veya kadınlığın izmler üzerinden keskin ayrımlar içeren dayanaksız tanımlamalara başvurularak tartışılması; süreci, buna bağlı olarak da toplumu sancılı hale getirmiştir.

duygu dünyasının derinliği ve zenginliğiyle de bu konumu perçinlemiştir. Hakkında onca yazının kaleme alınmasının en temel nedeni de sahip olduğu bu rolün neticesidir.

Ülkemiz, kadın üzerinden rol model oluşturma sürecini en belirgin yaşayan ülkelerden birisidir. Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçiş aşamasında pratik hayatta görülme istenen tablo, kadın üzerinden çizilmiş ve olması gereken ideale ilişkin görüşler yine onun üzerinden ortaya atılmıştır. Kadın veya kadınlığın izmler üzerinden keskin ayrımlar içeren dayanaksız tanımlamalara başvurularak tartışılması; süreci, buna bağlı olarak da toplumu sancılı hale getirmiştir.

Kurgulanan dinin etkisinden arındırılmış yeni toplum modeli için öngörülen kadın şablonunu zihinlere yerleştirmek isteyen dönemin bazı ideolojilerinin savları, belirledikleri hedef doğrultusunda bir düşün-

ce metodu oluşturma gereği duymayarak “Zafere giden yolda her şey mübahtır.” şeklindeki sapkın anlayışlarının acı faturalarını yine operasyona maruz kalan kadınlara ödetmekte bir beis görmediler. Ortaya koydukları keyfi veya öznel kalıpların, haliyle düşünce ortaya atan her insan ve ideoloji adedince artmasıyla, o kalıplara sokamadığı kadınlara “öteki” damgası vurarak kadınları birbirinden keskin çizgilerle ayırdılar. Mesela kamusal alanların sahipliğini kadınlara da vermek gerektiğini söylerken çabalamalarının ardında asıl niyetlerinin bu alanın sahiplerinin kendi tanım ve kalıplarına uyan kadınlara verilmesi olduğu açıktı. Aşağılayıcı isimlendirmelerle öteki saydıkları diğer kadınların böyle bir haklarının olamayacağını pratik hayatta göstermekten de geri kalmadılar. Kamusal alana(!) ilişkin ortaya koydukları engel, kendi keyfi uygulamalarının bir neticesi değil de

sanki İslam'ın kadınlara layık gördüğü pozisyonun tabii bir neticesiymiş gibi bir algıyı da pompaladılar. Dinimizin kadına sosyal hayatta bahsettiği yeri yok saymış ya da çarpıtmış olmaları bir yana, kendi amentülerine iman etmeyen diğer seküler tipleri de uydurdukları ötekicilik siyaseti ile başka alanlara hapsedtiler.

“Kadının üstün olduğu ama mutlu olmadığı günlere geldim bana bunu öğretmediniz” diyen Sezai Karakoç'un sadece bağırarak kalan bu ideolojilerin yok saymış olduğu değerlere yaptığı vurguyu hatırlatmak isterim. Kadınlığı ele alması yönüyle bir hedef ve pratik hayatta kesin başarı sağlayacak olan düşünce metoduyla kadınlığı yine en iyi anlayan ve fitratına uygun bir yaşayı-

şı ona bahşeden dinimizin üzerinde onu pratik hayatta yok saymaya çalışan hiçbir ideoloji ve -izm i kabul etmek mümkün değildir. “Kuşkusuz biz ona doğru yolu gösterdik. İster şükredici, ister nankör olsun.” gerçekliğinin kalplerimizi kuşatması dileğiyle. ■

Dinimizin kadına sosyal hayatta bahsettiği yeri yok saymış ya da çarpıtmış olmaları bir yana, kendi amentülerine iman etmeyen diğer seküler tipleri de uydurdukları ötekicilik siyaseti ile başka alanlara hapsedtiler.

Açık Hava Müzesi: Balat

Rumu, Ermenisi, Yahudisi ve Müslümanı ile Osmanlı'nın ortak yaşam örneğinin en güzelinin sergilendiği bir zamanların ünlü semti Balat. Kızıl kiliselerin, taştan duvar ve camilerin, kendine has iç mimarisi ile sıra dışı havra ve sinagogların muhteşem bir insicamı. Kısacası farklı inançların bir arada yaşayabildiği, insanların komşu olup samimiyet kurabildikleri muhteşem semt... Şimdilerde çoğunlukla ülkemizin roman vatandaşlarının meskûn olduğu; ancak geçmişin çok kültürlülük izlerini hala taşıyan Haliç'e nazır semt.

Bu semti gezmeye bana kalırsa Aya Nikola Rum Kilisesi'nden başlayabilirsiniz. Semtin en eski kiliselerinden olan 'Aya Nikola' ismini, Likya'nın Myra yöresinde yaşamış bir dördüncü yüzyıl Hristiyan Aziz'inden almış. Nikola'nın ilk on iki havarinin yetiştirdiği Hristiyan keşişlerden olduğu söylenir. Bu nedenle hem Ortodoks hem de

**Bu tarihi semti
gezerken bilinçsiz ve
özensiz uygulamalara
maruz kalmış tarihi
eserlerle karşılaşmak
da mümkün.**

Rumlar için oldukça önemlidir. Kilise sade yapısıyla Haliç sahilini süslemekten ziyade kendini teşhir etmeden seyrettirmektedir diyebiliriz. Önünden biraz ilerledikten sonra Haraççıbaşı Sokak'tan yukarı çıkararak semtin diğer büyüleyici eserleriyle tanışabilirsiniz.

Gül Sokak'tan ilerlemenizi ve muhteşem mimarisi ile Gül Camii'ni ziyaret etmenizi ısrarla tavsiye ediyorum. Bir Doğu Roma eseri olarak XI. yüzyılda bir kilise olarak inşa edilen cami ilk halini büyük ölçüde muhafaza ederek ecdat tarafından camiye çevrilmiş. Zaten ilk baktığınızda da anlayacağınız gibi özgün ve ilginç bir mimariye sahip. Gül Camii'nin yanından Şair Nevi Sokak'tan geçerek Şerefiye Sokak'a ve oradan da Molla Hüsrev Camii'ne ulaşıyoruz. Bir diğer ismi Sofular olan bu camiye adını veren bânisi Molla Hüsrev, 15. yüzyılın eşsiz hocalarından biridir. Camiyi kendisi yaptırmakla birlikte Fatih Sultan Mehmet'ten zamanımızın imam-ı azamı ünvanını da almıştır.

Caminin mimarisinden bahsedecek olursak aslında 1460 senesinde biten bir camiyeye hiç benzemediğini söyleyebiliriz. Bunda İstanbul'un en eski camilerinden olmasına rağmen üzerine yapılmış bazı badana çalışmaları onun tüm tarihi dokusunu bozmuş olmasının tesiri çok büyük. Bu tarihi semti gezerken bilinçsiz ve özensiz uygulamalara maruz kalmış tarihi eserlerle karşılaşmak da mümkün.

Bu camiden çıkınca önümüzde uzunca bir yürüme yolumuz var artık. Bana kalırsa bu yolu Küçük Mustafa Paşa Caddesi'nden geçerek eski taştan Rum evlerini veya ahşap Osmanlı evlerini görerek devam edebiliriz. Bu evleri izlerken yolumuzu şaşırmasın ilerleyebilirsiniz şanslısınız demektir. Birbirine bu kadar benzeyen fakat hepsinin birbirinden eski olduğunu bildiğimiz bu sokaklarda kaybolmak an meselesi. Fakat eğer Küçük Mustafa Paşa Caddesi'nden Soğuk Tulumba Sokağı'na oradan da Musandıra Sokağı'na girerseniz hem Balat'ın dar sokaklarını görmüş olursunuz hem de

hala kısmen yaşayan kadim mahalle kültürüne tanıklık edersiniz.

Musandıra Sokağı, Çıracı Çeşmesi ve Fodlacı sokaklarını da takip ettiğinizde kendinizi büyük hükümdar Yavuz Sultan Selim Han'dan ismini almış yedi büyük selatin camisinden biri olan Yavuz Sultan Selim Camii'nde buluyorsunuz. Bu muhteşem eser, 1522 senesinde yapılmış olup, büyük bir tevazu ile bizleri izlemektedir. Sultan Süleyman tarafından yaptırılan bu cami oldukça mütevazı fakat ne kadar mütevazı olursa olsun İstanbul'un en güzel eserlerinden biridir.

Caminin tam karşısına geçtiğimizde camimizin arkasında kalan Mismarcı Yokuşu'ndan ilerliyoruz ve Balat'ın ünlü yapılarından biri ve Ortodoksluğun merkezi olan Rum Ortodoks Patrikhanesi'ne geliyoruz. Patrikhanenin dışına baktığımızda oldukça klasik bir mimari bizi karşılıyor. Kubbesiz bir kilise olmasına rağmen dış görüntüsü misafirlerinin üzerinde önemli bir etki yaratıyor. Bu kilisenin beyaz taşlarıyla oluşan

dış görüntüsü Haliç'in güzelliğini ziyadeleştiriyor. İçerisi ise tamamen Barok mimari-
de olduğunu söyleyebiliriz.

Patrikhanenin önündeki yokuştan biraz ilerleyince sonra kızıl kilise ve Fener Rum Lisesi'nin güzelliğine biraz daha yakından tanıklık ediyorsunuz. Aslında bu okul, Fransa'dan gelen kırmızı tuğlalarla yapıldığı için 'Kırmızı Okul' namıyla da biliniyor. En kalabalık Rum Lisesi olan 'Fener Rum Lisesi'nin, aynı zamanda bünyesinde barındırdığı bir de ilkokulu var. Bunun dışında Osmanlı'dan günümüze kalan ve hâlihazırda İstanbul'da eğitim veren birçok Rum ve Ermeni okulları mevcut. Bunların hepsi gerçek bir hoşgörü medeniyeti olan Osmanlı Devleti'nde özgürce eğitim verebilen okullardı. Hala İstanbul'un gayrimüslim nüfusu için kendi okullarında eğitim görmelerini sağlayan kurumlar olarak çalışmaya devam etmektedirler.

Beni en çok etkileyen eser ise şüphesiz Dimitri Kantemir'in şu anda müze olarak kullanılan evi. Dimitri Kantemir çok önemli bir İstanbul ve Rum tarihçisidir. Eserlerini kaleme aldığı ev de Balat'tadır. Aslında eve bakınca bir İstanbul evinden çok Mardin ve Urfa'daki büyük konak evler de gözümün önüne gelmedi değil. Taştan bir dolambaç olan bu evin sadece yarı dökük halinden bile aldığınız ilham o kadar fazla ki dönem İstanbul'undaki duruşunu istemeden de olsa merak ediyorsunuz. Şüphesiz şu andaki halinden kat be kat güzeldir.

Gelelim son durağımız Balat'ın beyaz incisi Bulgar Kilisesi'ne... II. Abdülhamid zamanında yapılmış olan bu kilise yeni kurulmuş bir Hristiyan Bulgar cemiyetinin merkez olarak yaptırmak istediği bir kilisedir. Sultan Abdülhamit'ten sürekli talepte bulunmaları üzerine sultan para olmadığı gerekçesiyle yapılamayacağını söylemesi üzerine zengin bir Bulgar tarafından demirden döküm olarak yaptırılmıştır. Demirlerinin

Cumbalı eski Yahudi evleri, dar sokakları, camdan cama gerilen iplerde asılı çamaşırlar, evlerin yanından geçerken aldığımız rutubet kokusu ve aralardan kendini gösteren Haliç manzarası ile Arnavut kaldırım sokaklarda gezmeye ve fotoğraf çekmek sahiden çok keyif verici.

Rusya'da dövüldüğü ve Karadeniz üzerinden getirildiği de bilinmektedir.

Bu gezi esnasında gözünüze sunulan ziyafetin yanında bir damağınıza hitap eden güzellikler de var. Bu güzellikleri bulabileceğiniz birkaç adresten de bahsetmek isterim. En güzel kahveyi sahile çok yakın olan Balat Kahvecisi'nde içebilirsiniz. Kendilerine özgü olan eski Süryani kahvesini de tatmanızı ayrıca öneririm. Balat'ta yemek yiyebileceğiniz en güzel adreslerden biri ise Balat Köşkü'dür. Bu tarihi köşkte yiyeceğiniz balıkla gezinizi taçlandırabilirsiniz.

Sonunda onca yürüme ve yorgunluğa rağmen aslında sadece Balat'ın üçte birini gezdiğimi öğrenince –belki ondan bile azdır- gerçekten de moralimin oldukça bozulduğunu söylemeliyim ama yine de Osmanlı'dan yadigar yapılar ve kültür mozağının hala ölmediğini müşahade edebilmiş olmak teselli ve mutluluk verici. Bunun için yorulmaya değer diye düşünüyorum. Fakat gezerken kültürümüzün mimari alanda uğradığı yozlaşmaya da şahit olmak bir başka esef verici durum. Yedi asırlık camilere yapılan hepimizin mustarip olduğu badana çalışmaları gibi. Kiliselerin ardındaki dev gökdelenler gibi ve daha nice...

Dokunun yaralanması ve yapıların ihtimamsızlığına rağmen Balat'a gitmenin en güzel yanlarından biri diğer mimari eserler ve sosyal yaşamın fotoğraf karelerinize yansması. Cumbalı eski Yahudi evleri, dar sokakları, camdan cama gerilen iplerde asılı çamaşırlar, evlerin yanından geçerken aldığımız rutubet kokusu ve aralardan kendini gösteren Haliç manzarası ile Arnavut kaldırım sokaklarda gezmeye ve fotoğraf çekmek sahiden çok keyif verici. Yapaçığınız en büyük hata, bu semti gezerken yedek hafıza kartınızı yanınıza almamak olacaktır. ■

Yağmur ve Cinnet

“**E**llerim neden bu kadar büyük?”
Eğer yağıyorsa üstünüze bir şeyler ve siz kıpırdayamıyorsanız, o zaman duygularınızdan ve kendinizden korkmayın. Çünkü haykırarak reddetseniz de o an orada duruyor olmanız; ellerinizi kirliletmek istediğinizi, gözünüzün istemsizce irkilerek kapanmasına sessiz kaldığınızı ya da gidecek yeriniz olmadığını kabullendiğinizi gösterir. Rüzgârın yüzünüze aniden bir tokat savurmasının uyandırdığı rahatsızlığın çabucak geçmesi, hızlıca terbiye olup alışmanızın nedeni bu! Kemikleriniz ürperirken titreyen çenenizi durdurmaya çalışmayı bu yüzden bırakırsınız. Ne pahasına olursa olsun sırtınıza alıp taşıdığınız onca yükü, yolun ortasında durup göğü hatırlamak bu yüzden size de delilik gibi gelmez. – Delilik... Bunu ilk kez kullanıyorum!-

Siz de zamanın bir anlığına durması için, gün içinde gördüğünüz her yüzün gerçekten var olduğuna inanmak; düşmek üzere

“**Âh! Ne çok hakikat var bir gece yarısı kimse görmeden gömdüğünüz. Ne çok sarmaşık var ayağınıza takılmıyormuş gibi yaptığınız.**”

olan damlanın altında ıslanmak için, bir an sadece bir an bunu yapmak için her şeyinizi verirsiniz! Ama yapamazsınız. İsterseniz ağzınızı açın, neşeli numarası yapan sitemkâr kahkahalarınızı atın, o ıslanma hiç olmayacak. Hayatınızın o ana kadarki diğer anlarında olduğu gibi kendinizi kandırmaya bir yenisini ekleyeceksiniz. -Birbirine karışan çığıllıklarınızın beni daha çok güldürdüğünü söylemiş miydiniz?-

Evet, o fısıltıların sahibi benim. Ne kadar konuşsam konuşayım dediklerimi el birliğiyle parçalayıp un ufak eden de sizsiniz. Günün sonunda o rahat yatağınızda yatarken ay yüzünüze yansıdığı anda içinizdeki karanlığı saklamaya çalışmanız, söylenenlere kulak asmadığınızı haykırıp kalbinizi orada bırakmanız ve attığınız her adımda bir kuru yaprağı parçalarken çıkan sesteni aldığınız haz... Beni daha ne kadar bastırabilirsiniz ki!

Âh! Ne çok hakikat var bir gece yarısı kimse görmeden gömdüğünüz. Ne çok sarmaşık var ayağınıza takılmıyormuş gibi yaptığınız.

Akan terleriniz ve gözyaşlarınızın bir maske olduğunu utanmadan söylüyor olmam bunu yapmadığım anlamına asla gelmez. Yüzümü duvara çeviriyorum. Ne kadar gri ve kırık. Beni görmekten usanmış, bir

şeyler söylemek istiyormuş ta söyleyemiyormuş gibi bir ifade var çehresinde. Kafamı sertçe ona kavuşturmamı bekliyormuş gibi. Merak etmeyin o da olacak, çünkü kafamın benim emirlerime uymadığını hissedebiliyorum artık.

Duvarımın, aramızdaki zinciri kırmayı başardığımdan beri, bana mütemadiyen verdiği çok büyük cevaplar var. Çatlaklarını gösterdikten sonra burada olmamın müsebbibini bildim mesela. Akan boyasıyla, gri olmama şansımın hala var olduğunu görmemi sağladı. Benim görmek istediğim şeyin gri olduğunu... Bulutların da her zaman gri olduğunu ve benim gözümde bir bulut taşıdığımı...

Nefesim ellerime varamıyor bazen. Gözlerim kayboluyor, hayaletler kollarımdan çekiştirip sıkıştırıyor, bana bağıyor. Ha-

yaletler çok sık gelmeye başladı. Nefesim benden sıkılıyor artık. Her yağmurlu günde cisimleşen fikirler pencereden atlıyor. Ben neden atlayamadığımı anlamıyorum. Denedim tabii. Ancak bir hayalet beni duvarımla barıştırdı tekrar. Hayaletler çok sık gelmeye başladı. Söylemiş miydim bunu? Bu da çok oluyor artık. Pencereden gelen esinti karnımı ağrıtıyor. Ay yine gözlerimi kamaştırıyor bu koyu sabahta. Göğsüm dizlerimi kendine çekiyor. Duvar bana acı acı gülüyor. Ellerim ıslanıyor.

“Ellerim neden bu kadar küçük?” ■

Akan terleriniz ve gözyaşlarınızın bir maske olduğunu utanmadan söylüyor olmam bunu yapmadığım anlamına asla gelmez.

ŞİİR

Edilmemiş Bir Kavğanın Tutsaklığı

demokratın üç parmağı arasına hapsolmuş
halkımız
ıhlamur kokulu ağzımız
henüz yeşermiş yayla gibi
çiçeklenmiş yayla gibi bir kız sevmek hakkımız

yollar bir değil çok yüzlü
gidilmeyen yüzlü dönülmeyen yüzlü
hangi yol hangi yola çıkar bilinmeyen yüzlü
içimizdeki yolcuyu kim ihtirdi
kime güvenmeli
bu kadınlar bu adamlar
ellerini nereye koysundu

bu kadar açık renk bu kadar beyaz
güvercinleri utandırmaz mı biraz
kendi ellerimizle kapattık karanlıklarımızı
yeter ağlamanın kimse
sızlanan bilsin ki kendimiz takıyoruz kendi tasmamızı
bilmekten çok bilmekten
hatalarımız
okudukça azıyor kirli müsveddeler dolusu
mürekkebe bulanmış
bir dikenin değmediği parmaklarımız

çıplak ayaklar toprağa değsin bir kere
bir adam bir kadını saçlarından başlasın sevmeye
bir yumruk haklıca yensin ve savrulacak ne varsa
savrulsun pervasızca
ilk iş bize düşsün artık
ve söyleyelim kimi nasıl seviyorsak öylece

■ asim erdem

IV. KADEME

Bir Şehir Masalı

Biz modern zamanların çocukları, bir kaosun içine doğduk. Daha ilk nefesimizin dört tarafı beton surlarla çevriliydi. Bize sistemin getirdiği hayat ruhtan ve insandan uzaktı, soğuktu. Hiçbir değer yargısı taşımayan besteler ve güftelerde, dokunduğunda içini ürperten tuğlalarla dizilmiş binalarda geçirdik bunca ömrü.

Sokaklarda kadim tarihten izler taşıyan bir mimari gördüğümüzde içimiz ürperiyor artık. Süleymaniye bizi çok etkiliyor. Sa-

dece bizi de değil. Gayrimüslimlerin dahi içini titretiyor. Neden? Ya da girdiğim tarihi kiliselerde neden tanımlayamadığım bir maneviyat hissediyorum? Süleymaniye, Mihri Mah, Ayasofya, Kıyamet Kilisesi... Hepsinin bulunduğu bir nokta var: Zaman ve mekân üstü bir dil kullanıyor hepsi. Değer yargıları üzerinden insanlığa hitap ediyor. Bu yüzden bir parçası insan kalabilmiş. Herkes nasibini alabiliyor bu eserlerden. İşte İslam'ın insana hayat verdiği noktalardan sadece biri. Biz ise İslam'ın sınırlarını

keskin çizgilerle çizdik. Ve kendi tanımımıza uymayan herkesi sınır dışı ettik. Oysa insan kalabilmiş herkes İslam olabilir, teslim olabilir.

Süleymaniye İslam olmamış insana dahi kapılarını açmış değil mi? Âdeta bize ders veriyor. Biz ise ecdadın yadigârından öğrenecek onca şeyimiz varken önüne geleni kırıp dökken köşeli düşünce sistemimiz, rahatsız ruhumuz ve bunların yansımından ibaret çarpık kentlerimizle çok mutluyuz.

① Bir genç kızdan bahse-
deceğim size masalımda.
Adı yok. Onu anlatabilmek
için insan olduğunu
söylemem yeterli. Geri
kalan malumunuz, te-
ferruat çünkü.

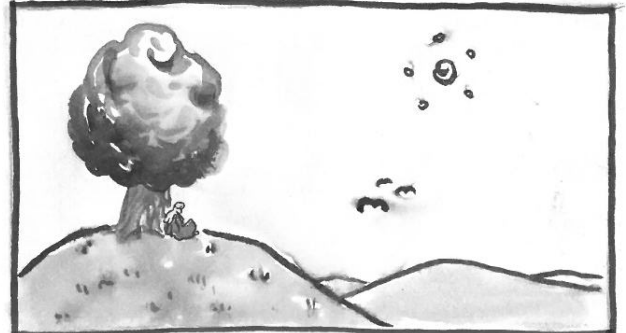
Şehirlerden birinde
yaşamış genç kız.
Masal bu ya namüte-
nâhi bir nefesle. Büyü-
sünü rüyalar dan ,
gökteki yıldızdan, toprağın
kokusundan ve denizin
devinimli kıvrımından
alır mış.

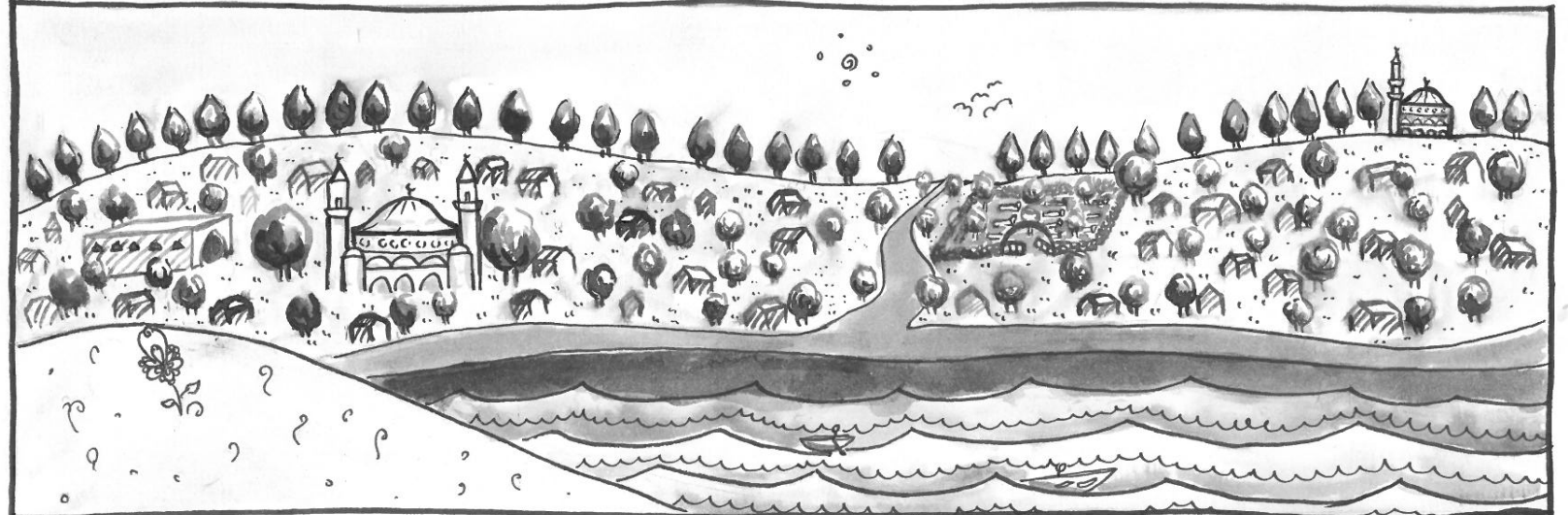
② Pazartesi'nin salıy-
la Perşembe'nin cum-
mayla mutlu bir kova-
lamaca tutturduğu
günlermiş şehirde

③ Genç kız boyalarını,
kağıdını, fırçasını ve
suyu alıp Hüda Tepe-
sine çıkmış yine.

④ Ağacın altına oturmuş. Boğazı içine çekmiş
gökyüzünü, kuşları ve yaprakların fısıltılarını...

⑤ Şehre kondurulmuş mâhâ kokan camileri, konakları seyretmiş. Sac tellerinin uçlarına kadar
can gelmiş kızın. Büyüsü yinelenmiş.
Derken artık şehri resmetmeye başlamış. Ağaçlar, evler, gökyüzü, camiler, çarşılar, deniz, mezarlık
toprak... Aynı resme ne güzel bir nizamla yerleşiyormuş ki...

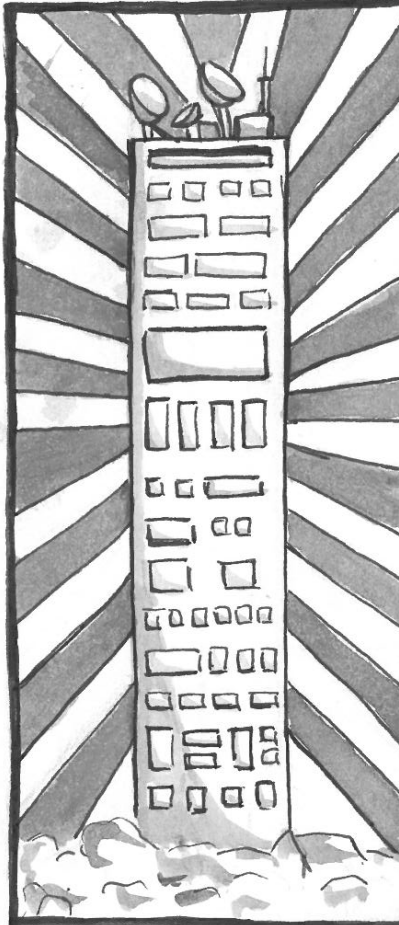
⑥ -AAAA!
Genç kız korkuyla ayağa kalkmış.

⑦ Boyalar, kağıtlar her biri ayrı bir köşeye saçılmış.

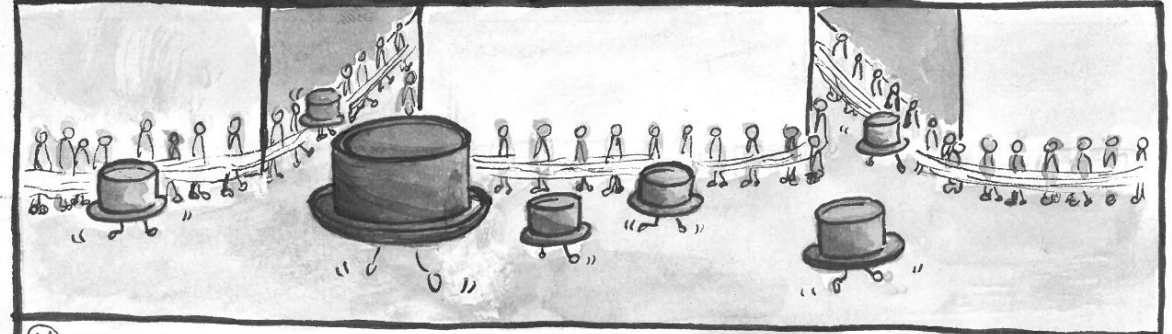
⑧ Yeniden çığlık atmış, Yeniden. Ağacın altında bir o yana bir bu yana koşturuyormuş. Korkunç! Korkunç bir şey görmüş.

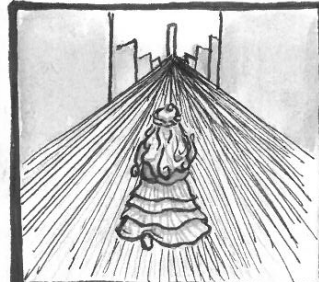
⑨ Şehrin ortasında kocaman, belki elli katlı ucube bir yapı! Delirecekmiş kız sanki. Paha tepeye geldiğinde böyle bir yapı yokmuş meydana. "Nasıl olur?"muş.

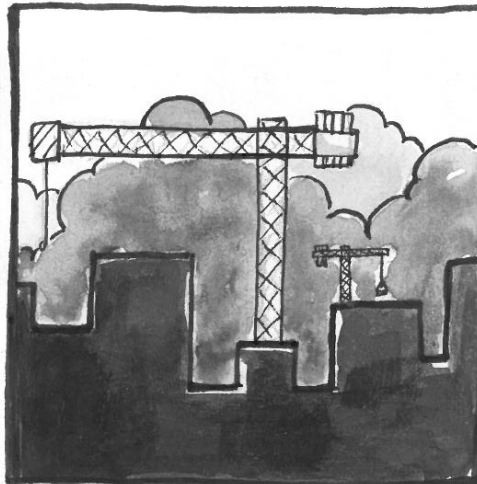
⑩ Dehşet içinde şehre inmeye başlamış. Rüzgardan hızlı koşuyormuş sanki.

⑪ Şehre yaklaştıkça bir de ne görsün! Sokakları iki ayaklı, oradan oraya bir böcek gibi gezinen fötr şapkalar sarmış. Oluşturdukları akım insanları tek bir yöne sürüklüyormuş. Kimse bu akımda sürüklenmeye direnemiyor hatta bile isteye kendini atıyormuş.

⑫ Ne olduğunu anlayamıyormuş kız. İnsanları uyarmak, bir şeyler hatırlatmak için ucube yapıya doğru koşuyormuş.

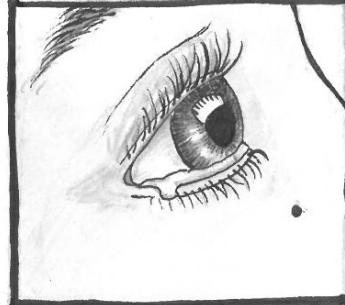

⑬ Ancak ne fayda! Hızında yetişilmiyormuş bu yıkıma. Daha sokağın başında her şey normalken sonuna geldiğinde bir beton yığını daha görüyormuş.

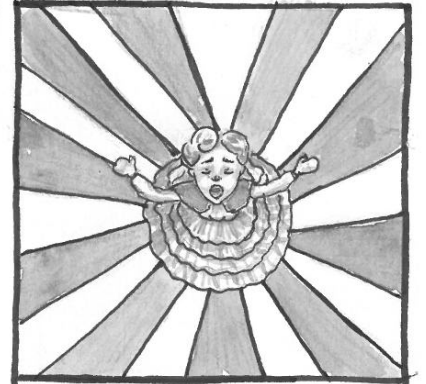
14) Ne olmuş bu insanlara böyle? Onları eski evlerinden neymiş bu kadar tıksındiren? Dahası içlerine ne olmuş bu şehirlilerin ki sokaklara yansımaları bu kadar ucubece oluyormuş? Durmuş kız.

15) Şehrin ortasındaki kocaman, elli katlı yapıya bakmış. Ve onun önünde birikmiş sözler yapmakta olan modern şehirlilere.

16) Derince nefes almış. Gök Kubbeye kaldırmış kirpik uçlarını.

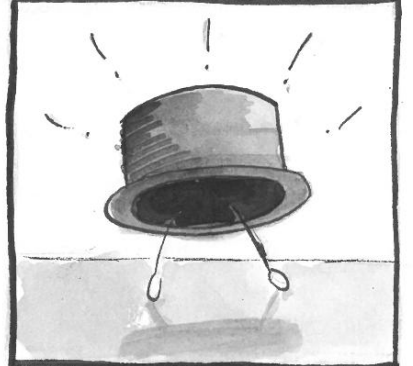
17) -İNSAN? diye haykırması. Kimse duymamış büyüğü kız.

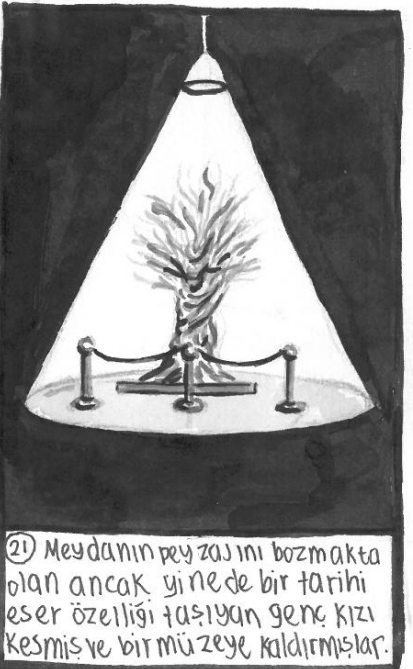
18) Kız akmış, akmış, akmış. Kollarını havaya kaldırmış. Göğe tutunmaya çalışmış.

19) Sonunda şehrin ortasında ihtiyar bir ceviz ağacına dönüşmüş.

20) Fötr şapkalar arasında durmuş fark etmiş tabii. Hiçbir zaman mey ve vermeyecek kupa kuru bir ceviz ağacı hükümü vermişler ona.

21) Meydanın peyzajını bozmakta olan ancak yine de bir tarihi eser özelliği taşıyan genç kıza kesmiş ve bir müzeye kaldırmışlar.

-SON-

Özgür Filistin'e Uyanmak

Bazı insanlar, bazı mekanlar sizi kendisine bağlar. Kopup gitmeniz asla izin vermez. Bedeniniz oradan ayrılrsa da ruhunuz hep orada kalır. Kudüs, benim için öyle bir yer. Orada geçirilen günler rüya gibi. Sanki orası bu dünyadan bir yer değil. Zaman orada duruyor adeta. Dünyalık hiçbir şey yok. Sadece siz ve o muhteşem şehir, baş başasınız.

Bu mükemmelliğin de bazı acı yanları var, maalesef: İsrail zulmü. Şehrin o taş sokaklarında ilerlerken yanınızdan geçen Yahudi bir asker o büyüğü bozabiliyor. Ama bu sayede direnç de kazanıyorsunuz. Sizden bir şeyler kopardığını görünce gardınızı alıyor, size yaklaşmasına dahi izin vermiyorsunuz. Bazı şeyleri ancak yaşayınca idrak ediyorsunuz. Filistin halkını tanıyınca tüm bunları anlıyor, hissedebiliyorsunuz. Herkes Filistin'i anlatıyor televizyonlarda, filmlere konu oluyor o topraklar. Fakat bu mahzun toprakların mazlum insanlarını görünce,

onlarla aynı havayı soluyunca her şey çok daha iyi anlaşılıyor. Taşlar yerine oturuyor zihninizde. İki kez gitmiş olmama rağmen, ben Kudüs'e doymadım. Orada geçirdiğim her gün bu rüyanın bitmemesi için dua ettim. Döndükten sonra da bir müddet tesiri üzerinizde kalıyor; ama zaman geçtikçe kayboluyor.

O harika anlardan bir kesit: Bir sabah namazı vakti düşünün, serin bir hava. Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptırdığı surlardan içeri girdiniz, o labirent gibi gizemli taş sokaklarda yürüyorsunuz. Ezan okunmaya başlıyor, adımlarınızı hızlandırılıyorsunuz. On dakika sonra Mescid-i Aksa'nın avlusuna varılıyorsunuz. Kapının önünde İsrail askerleri. Yüzlerinde "Neden buradasın?" ifadesi. Umursamadan oradan geçiyorsunuz. İki adım daha attığınızda karşınızda Filistinli askerler. "Esselamualeyküm" deyip gülümsüyorlar size. Selamlarını alıyor,

yolunuza devam ediyorsunuz. Avluya girdikten sonra hafif bir rüzgar bedeninize dokunup geçiyor, sizi kendinize getiriyor adeta. O anda muhteşem bir koku geliyor burnunuza. Keşke onu saklayabilsem, diyorsunuz. Ezanın sonu geliyor, siz de Kubbet'üs Sahra'nın yanından ilerleyerek Mescid-i Aksa'ya giriyorsunuz. Sabah namazına durduğunuzda bir yandan imam sureleri okuyor, bir yandan kırlangıçlar üstünüzde gezinip, ötmeye başlıyor. İkinci rekata geldiğinizde imam ellerini açıyor ve dakikalarca dua ediyor. Bu, oranın bir adeti. Sabah namazının farzının ikinci rekatında rükûdan kalkınca imam uzun bir dua yapar. Ağlaya ağlaya Filistin'in kurtuluşu için Allah'a yalvarıyor. Bir yanda imamın hüznü, hıçkırıklı sesi, bir yanda kırlangıçlar, bir yanda hafifçe esen rüzgar. O anda sanki cennetymişsiniz gibi. Zaman, mekan...Bütün kavramlar kayboluyor. Namaz bitiyor,

Filistinli kadınlarla selamlaşıyor ve dışarı çıkıyorsunuz. Dışarı alacakaranlık, güneş ışıkları hafifçe yüzünüze deşiyor, bir kısmı ise Mescid-i Aksa'nın kubbesinde. Yavaş adımlarla zeytin ağaçlarının arasından geçerek surlara ulaşıyor ve İsrail askerlerinin yanından tekrar geçerek, yolunuza devam ediyorsunuz. Bu zulmün içerisinde bunları yaşayabiliyorsanız, oranın hakikaten bir cazibesi, kutsallığı vardır. Nice özgür mekanlar, özgür insanlar var, size hiçbir şey vermiyor. Oysa Kudüs'ün adı geçtiğinde bile irkilip, tüm dikkatini oraya veriyor insan. Sadece karşısındaki merdivenlere oturup, saatlerce Mescid-i Aksa'yı izleyebilirsiniz. Ya da sadece Zeytin Dağı'ndan Kudüs'ü aşkla seyredebilirsiniz. O baktığınız anda gördüğünüz kareye o kadar çok şey sığıyor ki. Bir karede, bir resimde nasıl bu kadar çok şey olabilir hayrete düşüyor insan.

Zeytin Dağı'ndan Kudüs'ü izliyoruz. Da-

ğın eteklerinde Hz. İsa'nın zeytin bahçesi, o zamandan kalan iki bin yıllık zeytin ağaçları. Hemen yanı başı Hz. İsa'nın göğe yükseldiği cami. Caminin dibinde Hz. Rabbia (Rabiyatü'ladeviyye)'nin kabri. Caminin solunda Hendek Savaşı'nda hendek kazma fikrini peygamberimizse öneren Selman-ı Farisi'nin kabri. İki sokak aşağısı Hz. Meryem'in kabri. Karşınız, Mescid-i Aksa, Kubbet'üs Sahra ve Mesih'in geleceği rivayet edilen Altın Kapı. Alt tarafınız sırat köprüsünün kurulacağı belirtilen Cehennem Vadisi. Mescid-i Aksa'nın arkası Yahudilere göre Ağlama, Müslümanlara göre is Burak duvarı. Kubbet'üs Sahra'nın içindeyse peygamberimizin miraca yükselirken bastığı ve onunla birlikte havalanan, efendimizin "Üsküt"sözünüyle olduğu yerde kalan, halen yerden yüksekte havada asılı duran Muallak Taşı.

Kudüs'ün az dışına çıkalım. Haberlerde hep duyduğunuz Batı Şeria'daki El Halil Mescidi. 1994 yılı 25 Şubat sabahı, sabah namazında bir Yahudi camiye basarak 29 Filistinliyi öldürmüş, 125'ini yaralamış. Bu olaydan sonra da güvenlik gerekçesiyle ca-

minin % 55'ine Yahudilerce el konulmuş. Müslümanlarsa şu an %45'lik kısmında ibadet edebiliyor. Hz. Yusuf, Hz. İbrahim, Hz. İshak, Hz. Yakup ve eşlerinin kabirleri El Halil Cami'nde bulunuyor. Yalnız, Hz. Yusuf ve Hz. Yakup'un kabri Yahudi tarafında kalmış. Onları ziyaret etmek yalnızca Ramazan ayının son on gününde mümkün. Hz. Şuayb, Hz. Musa, Hz. Yunus, Hz. Süleyman ve daha niceleri. Kuran'da geçen Lut Kavminin helak olduğu Lut Gölü, Firavun'un boğulduğu Kızıldeniz, Hz. Musa'ya Allah'ın nurunu gösterdiği Tur Dağı, hepsi o topraklarda.

Tarih ve kültür bakımından o kadar zengin topraklar ki adiminizi attığınız her yer mucize. Ayağınızı bastığınız her karış toprakta Kuran'daki ayetlerin tecellilerini görüyorsunuz. Kudüs ne iki sayfayla, ne iki saatte anlatılacak bir yer. Saatlerce anlatılsa, sayfalarca yazılsa yine de yetmez. Dediğim gibi defalarca gitseniz de yine özlüyor, yeniden gitmeyi ipe çekiyorsunuz. Kudüs benim için bir sevda meselesi. Bu dünyada en çok sevdiğim, en mutlu ve huzurlu olduğum mekan. Ama bu şehir, bu ülke, bu insan-

lar şu anda yapayalnız ve bizlerden yardım bekliyor. "Biz onlara nasıl ulaşabiliriz ki!" ya da "Yaptığım şu katarcık yardım ne işe yarayacak ki?" diye düşünenler vardır. Aslında yapılması gereken çok basit. Öncelikle onlara zarar vermeyi bırakabiliriz. Bazılarımız farkında olmadan, bazılarımız da bile bile zevklerinden vazgeçemediğinden onların ölümüne sebep oluyor. O kolaları içmesek, o çikolataları yemesek biz bir şey kaybetmeyiz, ama onlar bu yüzden canlarından oluyor. Yardım kuruluşlarına paralar yatırıp, sonra bu ürünleri kullanmaya devam etmenin hiçbir anlamı yok. Küçük adımlar gibi gözükseler de bunlara özen gösterilmeli. Hiç olmadı kalp ile buğz edilmeli. Oradaki insanları görünce utanıyorsunuz yaptıklarınızdan, kendi hayatınızdan. Yiyecek ekmeği olmayan insanlar, inançla orada ülkelerini savunmaya çalışıyorlar. Onların bizlere, bizim hassasiyetimize ihtiyacı var. Allah bu duyarlılıktan, içimizdeki Kudüs sevdasından bizleri mahrum etmesin. Bir sabah özgür Filistin'e uyanmak duasıyla... ■

“ Bir yanda imamın hüzünlü, hıçkırıklı sesi, bir yanda kırlangıçlar, bir yanda hafifçe esen rüzgar. O anda sanki cennetteymişsiniz gibi. Zaman, mekan...Bütün kavramlar kayboluyor. ”

ŞİİR

Y,

■ furkan tekinalp

IV. KADEME

Peki söyle, neden
açmaz domatesler kışın
açtığı gibi zeytin dallarının
kollarını yabancı coğrafyalara?
Bilmez mi ezmek, ezildiği gibi?
Lekeler, postalların altındaki
kızıl, karanlığın habercisi
o altın bataktan daha kızıl
ve simsiyah atiye bakan
gözler, drenaj borularına akan
lağım kadar renksiz. Velhasıl...

Ey gri göklerin
beyaz ve kaypak güvercini!
Bu havalar hasta etmez mi seni?
Bilmez misin öksürmek,
tiksinçliğinden güruhların?
Söyle, güvercin,
pay alıyor musun
hazinelерinden
omuzlarına pislediğin insanların?

Pasta yapmaz benim babam,
çilek koyamam ben de üstlerine.
Hiç düşünmem babam bu kadar
iyi pasta yapmayı nereden öğrendi diye.
Bizim buraların doktoru
ötker olmasa bile,
bir zamanlar askermiş.
Sabahları mor sümbül,
akşamları kızıl kurşun dikermiş.

Eski Dostumdan Haber Gelmiş

Okuduğu kitabın kapağını kafasındaki bin bir düşüncenin ağırlığıyla kapattı kadın. Geçen yılların armağan ettiği gözlüğünü yanı başındaki soğumuş çay fincanın yanına koydu.

Şakaklarını ovuşturdu, yüzünü avuçlarının arasına aldı ve gökyüzünde sarının maviye karışmasını izledi. “Gün doğarken, batar mı şu yüreğimdeki gece?” diye düşündü. “Mesele gökyüzü değil, mesele mavi.” diye hatırlatıp duruyordu kendine. “Gececek şimdi, mavi karışacak ruhuma ve söndürecek karanlığımı.” diyordu. Kenarda kalmış, unutulmuş ve acımış çayı tek dikişte bitirdi ve şiir kitabını tekrar eline aldı.

Hayat bu ya, tesadüfleri severdi. İki yüz altmış yedinci sayfada Ali Lidar’ın şu dizeleriyle karşılaşmıştı.

“Herkes gider

Ne?

Bilmiyor muydun sanki,

Sevgili kalbim;
Neden hâlâ apartman boşluğunun gün ışığı görmeyen penceresinde
Kuş sesleri beklersin ”
Nefesi boğazına dizildi. Kitap elinden kaydı, beton zemine tok bir ses bırakarak uzandı. Gözleri oturduğu bankın karşısındaki deni-

ze takılı kaldı. Bu şiir neden ona böylesine etki etmişti bilinmez ancak güneşli bir günün ortasında yağın yağmur bile onu kendine getiremedi. Önünden koşarak geçen insanları farketmedi, telleri kırılan şemsiyeyle uğraşan genç kıızı farketmedi, yağmura küfretmek yerine boyun eğen çocukları

fark etmedi, esen sert rüzgarın yere düşen kitabını sürüklediği de farketmedi.

Birkaç zaman sonra bir çocuk oturdu yanına, “Hey, neden ağlıyorsun?” diye sordu küçük elleriyle onu sarsarak. Dalgınlığından sıyrılan kadın “Hiç. Şiirlerimi kaybettim ona ağlıyorum.” dedi birkaç metre öteye sürüklenmiş kitabına bakarak.

Cebinden mendil çıkardı, küçük gözlerini sildi yavaşça. “Ağlama artık!” dedi ve koşarak sürüklenen kitabı alıp kadının kucağına bıraktı. Kitaba şaşkınlıkla bakan kadın, bakışlarını çocuğa çevirdiğinde onun gözlerinden de yaş aktığını gördü.

“Peki , sen?” dedi kadın. Sessiz sessiz başını eğdi çocuk, kadın başını yağmurla hırçınlaşan denize çevirdi.

Umut çok gereksiz bir duyguydu, bu yüzden haklıydı Ali Lidar. Neden beklerdi hala kuş seslerini? Kulak kesildiğinde artan korna seslerini duyabilirdi sadece. Bankın üzerine bıraktığı gözlüklerini aldı, kitabını ceketinin büyük cebine sıkıştırdı, eve doğru yürümeye başladı. Omuzlarından aşağı dökülen saçları yağmurdan ıslanmış, uçlarından sular damlıyordu. Dikkatlice dinlese duyabilirdi sokaklarda çalan müziği, dinlemedi. Tıkadı kulaklarını ve her adımında biraz daha hızlanarak yürümeye devam etti.

Duvarlarının rengi solmuş, ahşap parkeler çatıdan sızan sularla çürümüş, koltuklarının yüzü yırtılmış olsa da evine gelince içi huzurla doldu.

Yer yer beyazlamış kestane rengi saçlarını bir bez parçası gibi sıktı. Ceketini koltuğun üzerine serdi. Kendine çay yaptı ve perdesi çekilmiş pencerenin önüne oturdu. Gökyüzünü de yağmur damlalarının pencerede bıraktığı izleri de görmüyordu. Ama düşüncelerinde canlandırabiliyordu, perdeyi açma gereği duymadı. Kapı çaldı. Kapıya baktı. Bir zamanların en yakın arkadaşı ile göz göze geldi.

“Merhaba eski dostum!” diye neşeyle selendi arkadaşı. “Bugün bayram, ama parlamıyor gözlerin!” Usulca gözlerini kapadı kadın. Neden geldiğine anlam veremiyordu bir türlü. Sözlerine devam etti arkadaşı. “Duydum ki hayata küsmüşsün, annenin gidişi kendinden de etrafından da koparmış seni.” Öğrenmişti demek annesini gömdüğünü. Sırtını çevreleyen kollarda derin bir nefes aldı ve o da sardı kollarını eski dostuna. Zamandan ve birkaç şeyden daha söz ettiler küflü duvarların arasında. Eski dostu gitti, gözü takılı kaldı duvardaki tablolara. Biri, kadına dünyadaki en acımasız şeyi sorarsa şüphesiz “Fotoğraflar” derdi. “Bir daha asla sarılamayacaksın; ama orada öylece duruyor işte” diye düşündü içinden. Eline aldı kenarları sararmış fotoğrafı. “Anne...” dedi fısıldayarak. “Mesele burada olmaman değil, bir daha asla burada olmayacak olman.”

Koltukta duran ceketini giydi, fotoğrafı cebine koydu ve evden çıktı. Bir an olsun dinmeyen yağmur havanın kararmasından cesaret almış, hızlanıyordu. Adımlarını sıkıştırdı. Mezarlığa geldi. Usulca oturdu mezar taşının yanına. “Ben geldim.” dedi. Mezardan tarafa dönmüyordu hiç. “Eski dostumdan haber geldi anne, senin gittiğini duymuş. Ben tabi ki ona gitmediğini söyledim ama gelmesi tuhaf. Biliyorsun görüşmeyeli yıllar oldu. Özlemişim.” Mezara döndü bu sefer “Seni de özledim anne.” dedi. Ayağa kalktı, ceketinin cebinden fotoğrafı çıkardı. Toprağın arasına gömdü, annesinin ismine baktı. Ceketini çıkarıp mezar taşının üstüne bıraktı. “Üşümüşsündür.” dedi ve gitti.

Üzerinde ince bir tişörtle sahile kadar yürüdü. Beton zeminde sırtını dönerek son kez baktı İstanbul’a. “Ben artık üşümüyorum anne!” dedi ve kendini denize bıraktı.

Yüzme biliyordu kadın,

Yüzmedi. ■

Umut çok gereksiz bir duyguydu, bu yüzden haklıydı Ali Lidar. Neden beklerdi hala kuş seslerini? Kulak kesildiğinde artan korna seslerini duyabilirdi sadece.

■ meryem seda karahan

III. KADEME

Ağzımı açmaya korkuyorum
 Öğürüyorum içimden
 Yutkunarak, yine ve yine
 Tek bir mıdrap sesi dokunursa kulağıma
 Paramparça olacağım

Patlama
 Acil çağrı, metro dehlizlerinden birinde
 nesne-leşmişlik patlaması
 asılı kalmış nefeslerle dolu metronun içi
 kütle kütle kitle kokusu
 insanlık-sığığın yere
 dipsizce daha da aşağıçekiyor
 zaman aleyhinde

Bir genç kız diyorlar
 Kusmuş sonunda
 Bilanço ağır
 Delik deşik etmiş kelimeler duvarları
 harf saçmaları doluymuş zemin
 ve de ünlem kırıkları
 Ölmüştü ruhları
 Çağın vebasıyla zaten
 Diye açıklama yapmış kız
 Kusmasaydım beni de
 gömeceklerdi
 toprak kokulu hikayemi

Dokundu: doldu
 Demem o ki olan oldu
 İşte!
 Ay dolusuna bakarak
 Yüreğime akarak büyümek
 Ve hayal kurmak istiyorum
 Omuzlarım taze
 Ayak parmaklarıma değecek korkarım burnum
 Zor zanaat yaşamak
 Ölmekse daha bir çetin
 Bense usanmadan
 Yüzlerce kez toprağa bulanarak
 yürümek istiyorum

Yol Almanın En Güzel Hali: Yol Olmak *

Hamd, yoktan var edip kullarını türlü nimetlerle rızıklandıran alemlerin Rabbine; salat ve selam “Dünya ile benim misalim, bir ağacın altında gölgelenip sonra terk edip giden yolcunun misali gibidir.” diyerek kutlu bir iz bırakan gaye ve ufuk peygamberine, ehline ve ashabına olsun.

Yolculuk bizim geleneğimizde, hatta genetiğimizde yeri çok önemli bir metafor. Sünnet, mezhep, tarikat, seyr-i sülûk, sırat-ı müstakim gibi birçok kelime ve kavram yürümeyle, yolla, yolculukla ilgili. Bendeniz de bu geleneğe sırtımı dayayarak serencamımı Ali Ramazan Hocamdan dinlediğim bir yolculuk öyküsü üzerinden arz etmek isterim.

Ulu bir dağın yücesini mekân tutmuş kar tanesi, güneşin yüzünü okşamasıyla uyanır. Gerinir, gevşer, çözülür. Sonra su olur ve bulunduğu yerden aşağılara doğru akmaya başlar. Bu kimıldanış uzun ve meşakkatli bir yolculuğun ilk adımdır. Hani su akar yolunu

bulur denmiş ya, inceden bir yol tutar kendine. Gâh coşarak gâh durularak mesafeler kat eder. Güzergâhındaki bitki köklerinden mineraller, topraktan kokular, madenlerden tatlar devşirir. Elbette ki bu yolculuk yoğurur onu, bir kıvama getirir. Yüku yekûn tutar, ağırlaşır, boynu bükülür. Ve zenginleşir. Zenginleştikçe tevazuu artar. Tevazuu arttıkça aşağılara meyleder. O aşağılara meylettikçe Mevla yolunu açar da önündeki engelleri aşar. Nihayet, bir ovanın bağrında sükûn bulup durulur ve ummana ulaşır.

Hani Üstat Necip Fazıl demiş ya “İnsan bu, su misali kıvrım kıvrım akar ya/ Bir yanda akan benim öbür yanda Sakarya” diye. İşte insan da su gibidir. Doğar ve bir yol tutar. Yolculuk boyu bulunduğu mahallesinden, ailesinden, görüştüğü ve konuştuğu insanlardan, okuduklarından, dinlediklerinden hatta bazen sessizliklerden bile bir şeyler devşirir. Öylesine geçtiği yerlerden, öylesine baktığı şeylerden bir şeyler düşer gönlüne. Ve insan birikir. Biriken şeyin ne olduğu, kişinin ne-

“
Ve insan birikir. Biriken şeyin ne olduğu, kişinin nerede durduğu, kiminle birlikte olduğu, kime söylediği, kimden dinlediğiyle doğrudan alakalı. Öyle ya, insanın manzarası bile durduğu yere göre değişmiyor mu?
”

rede durduğu, kiminle birlikte olduğu, kime söylediği, kimden dinlediğiyle doğrudan alaka. Öyle ya, insanın manzarası bile durduğu yere göre değişmiyor mu?

Hamdolsun benim bahtıma da Genç Düşünce Platformu ile yol arkadaşlığı düştü. Kişilik ve şahsiyetimin oluşumunda Genç Düşünce Platformu hayli müessir oldu. Okuduğumuz kitaplar, gündem ettiğimiz meseleler, misafir ettiğimiz değerli insanlar düşünce dünyamı ve gönül iklimimi etkiledi. Kamplarda ve sair yerlerde yaptığımız sohbetler kalbimizi kavi kıldı. Dünya ve dünyalıklar karşısında bir tavır, eşyayı okuma hususunda bir şuur oluştu. Mahşerde de birlikte olmayı ganimet bileceğim, Allah için sevdiğim ve benden çok daha kaliteli müminler olduklarına iman ettiğim kardeşlerim oldu. Farklı meşrep ve cemaatlere bağlı olsa da Allah için bir araya gelebilen, ortak heyecanları yaşayan, aynı duaya âmin diyebilen bir aile olduk. Platform'a katılan her kişiyi kardeşim ve yoldaşım, bu oluşumun kurucu üyelerinden olmayı da manevi bir rızık bildim.

Tabii bu oluşumda başlangıçtan beri yer almak ve devam etmek benim ve mezun arkadaşlarım için her zaman kolay olmadı elbette. Yeri geldi sınav dönemlerinde ders çalışma aralarımızda kitap-makale okuduk, yeri geldi Platform'un bir etkinliğine katılmamış olmanın hüznüyle okullarımıza devam ettik. Ama yakaladığımız ilk boşlukta soluğu yine GDP'de aldık. Platform, bizler için üniversitelerdeki çürümüş zihniyetlerden uzaklaşıp tazelenme fırsatı oldu adeta. Ama henüz lise kademelerinde bulunan kardeşlerim için durum daha farklı elbette. Onlar da eminim türlü fedakarlıklarda bulunarak Platform'a devam ediyorlar. Fakat Genç Düşünce Platformu'na çocuğu devam eden velilerin "Acaba bu yoğunluk çocuğumun akademik hayatına olumsuz

tesir eder mi?" diye endişelendiklerini tahmin edebiliyorum. Tıp fakóltesinden yeni mezun olmuş biri olarak ve mezunlar kademesinde tıp, diř hekimliği, mimarlık, hukuk, psikoloji, sosyoloji ve daha bir çok bölümde okumaya devam eden arkadaşlarım adına şunları söyleyebilirim: Çocuđunuz üniversite kazanacaktı da Genç Düşünce Platformu yüzünden kazanamadı, diye bir şey olmaz. Fakat şöyle bir şey olması daha olası bir durumdur. Çocuđunuz GDP'deki okumalar ve ortam sebebiyle etkilenip bir gayrete ve kavrayışa ulaşmış, daha bilinçli bir mümin olarak, tembelliğin ahlaki bir zaaf olduğunu idrak etmiş olabilir. Bu bilinç ve motivasyona bağlı olarak ortaya koyduğu çaba da onu Allah'ın izni ve inayetiyle güzel bir geleceğe götürür. Bu yüzden benim ailemin bana ve kardeşime yaptığı gibi sizler de çocuklarınızı Platform konusunda teşvik edin ve onlardan desteklerinizi esirgemeyin, derim.

Bendeniz Çınar Koleji'nden 2009'da mezun oldum ve o zaman Genç Düşünce Platformu henüz kurulmuştu. Ondan sebep GDP'ye üniversite ile birlikte başladım. Üniversiteli arkadaşlarımın şaşkın bakışları arasında altı yıl boyunca da GDP'ye devam ettim. Bazı arkadaşlar bunu mezun olduğum liseye saplanıp kalmak olarak yorumladılar. Bir tıp öğrencisi olarak elimdeki müfredat dişi kitapları yadırgadılar çoğu zaman. Her sene sunum kampına katılabilmek için attığım taklalara hayret ettiler. Ama olsun, ben halimden memnundum, elhamdülillah. Üniversiteden çok şükür altı gün önce mezun oldum ama GDP'deki öğrenciliğim hala devam ediyor. Ve inşaallah edecek de; çünkü Bilge Kral Aliya'nın dediği gibi "Bu, üzerinde çokça düşünölmüş, uzun bir yürüyüştür."

Ben Çınar Koleji'ne ve Çınar'ın içinde ayrı bir okul, yuva ve aile olan Genç Düşünce Platformu'ndaki hocalarıma, arkadaşlarıma

ve kardeşlerime çok teşekkür ediyorum. Nice güzel etkinliklere beraber imza atabilmek dua ve temennisiyle. Yolun/muz ve bahtın/mız açık olsun. ■

* Bu metin GDP 2015 Yılı Sonu Programında mezunlar kademesi adına Doktor Zeynep Tanır'ın yaptığı konuşmanın yazıya geçirilmiş halidir.